

FRIEDRICH SCHILLER

VILÉM TELL¹

¹ Převzato z: Schiller F., *Vilém Tell. Drama o pěti jednáních*, přel. J. Vrehlický, Praha 1892 (redakčně upraveno).

OSOBY.

Herman Gessler, říšský fojt v Schwyzu a Uri.

Werner, svobodný pán z Attinghausů, korouhevník.

Ulrich z Rudenzu, jeho synovec.

Werner Stauffacher, venkovan ze Schwyzu.

Konrad Hunn, venkovan ze Schwyzu.

Jtel Reding, venkovan ze Schwyzu.

Hans auf der Mauer, venkovan ze Schwyzu.

Jörg im Hofe, venkovan ze Schwyzu.

Ulrich, der Schmied, venkovan ze Schwyzu.

Jost von Weiler, venkovan ze Schwyzu.

Walter Fürst, z Uri.

Vilém Tell, z Uri.

Rösselmann, farář, z Uri.

Petermann, kostelník z Uri.

Kuoni, pastýř z Uri.

Werni, lovec z Uri.

Ruodi, rybák z Uri.

Arnold z Melchthalu, z Unterwalden.

Konrád Baumgarten, z Unterwalden.

Meier ze Sarnen, z Unterwalden.

Struth z Winkelriedu, z Unterwalden.

Klaus z Flüe, z Unterwalden.

Burkhart am Brhel, z Unterwalden.

Arnold ze Sewy, z Unterwalden.

Pfeifer z Lucernu.

Kunz z Gersavy.

Jenni, hoch rybářův.

Seppi, pasák.

Gertruda, choť Stauffacherova.

Hedvika, choť Tellova, dcera Fürstova.

Berta z Brunecku, bohatá dědička.

Armgart, Mechtilda, Alžběta, Hildegarda, selky.

Walter, Vilem, hoši Tellovi.

Friesshardt, Leuthold, žoldáci.

Rudolf Harras, Gesslerův štolba.

Jan Parricida, vévoda švábský.

Stüssi, polní hlídač.

Stier von Uri.

Říšský posel.

Dozorce.

Mistr kamenický, dělníci, podáváci.

Veřejný hlasatel.

Milosrdní bratři.

Geszlerští a Landenbergští jezdci.

Venkované, muži a ženy z Kantonu.

Jednání první.

1. Scena.

Strmý skalnatý břeh Čtyřkantónského jezera, naproti Schwyzu.

Jezero tvoří záliv do pevniny, chatrč nedaleko břehu. **Mladý rybák** vozí se v člunu. Za jezerem do dálky táhnou se zelené lučiny, vesnice a dvory Schwyzské v jasném světle slunečním. Na levé straně diváka je vidět hroty Hakenu obklopené mraky; napravo v hlubokém pozadí ledovce. Ještě než opona se vyhrne, je slyšet melodii alpského rohu (Kuhreihen) a harmonické znění zvonců stád, které ještě při otevřené scéně nějakou chvíli trvá.

Mladý rybák (*zpívá v člunu*)(*Melodie alpského rohu*).

Vln směje se klín, ke koupání vnadí,
i zdřímnu si hoch, kde v luhu stín chladí;
tu do snu mu zvoní,
slyš, fléten jak směs,
jak andělů v ráji
by zvučel ples.
A sotva se v rozkoši probudí on,
tu laškuje u hrudi vln mu shon.
A hlas z hlubiny volá:
Ty hochu jsi můj!
Já přilákám spáče,
v svou strhnu jej sluj.

Pastýř (*na hoře*.)(*Variace téhož nápěvu*).

Vy, nivy, vám zdar!

Vy lučiny jasné!

Juž léto nám hasne,

juž pastýř jde v dál.

My na hory jdeme, my přijdem zpátky,

na kukačky ples a na písni zvuk sladký,

až se kvítím zas ošatí země v máj,

až se spustí studánky do kola v kraj.

Vy, nivy, vám zdar!

Vy lučiny jasné!

Juž léto nám hasne

a pastýř jde v dál!

Alpský lovec (*objeví se na protějším srázu skalném.*) (*Druhá variace*).

Juž hřímá to v hórách, juž lávka se chví,

však závratný lovec sráz neleká zlý;

on s odvahou kráčí,

ač led a led kol,

tu neskví se jaro,

ni zelený stvol;

on pod nohou vidí jen moře mlh vřít,

až příbytků lidských víc nelze mu zřít

a jen trhlinou mračen
on zří světa pruh,
pod vodami v hloubi
zří zelený luh.

(Krajina se zrnem, je slyšeti temné dunění z hor, stíny mračen letí krajem.)

Ruodi, rybák, vyjde z chatrče. **Werni**, myslivec, sestoupí se skály. **Kuoni**, pastýř, přijde s dojačkou na rameni; **Seppi**, jeho příručí za ním.

Ruodi. Pospěš si, Jenni. Rychle stáhni vrš.

Jde šedý nížin fojt, řve temně Firn,
svůj čepec nasazuje Mythenstein,
a z kouta bouří všech k nám fičí chlad;
bouř bude zde, dřív než si pomyslíme.

Kuoni. Ba, přivozníku, déšť, mé ovce žerou

jak vztekle trávu a pes hrabe v zemi.

Werni. A ryby skáčí, vodní slípka též

se potápí. Juž bouřka blíž sem táhne.

Kuoni (*k chlapci.*) Hleď, Seppi, zda nám skot se nezaběhnul.

Seppi. Zním hnědou Lisu podle zvonění.

Kuoni. Pak máme všecky, ta se nejdál toulá.

Ruodi. Vám pěkně hrají zvonce, pastýři.

Werni. Skot švarný máte – Váš to majetek?

Kuoni. Tak nejsem bohat – ten jest milostpána, tam z Attinghausů, mně jen svěřený.

Ruodi. Jak pěkně krávkě sluší obojek!

Kuoni. Víť ona též, že celé stádo vede, žrát přestala by, kdybych jí ho vzal.

Ruodi. Vy nejste moudrý! Nerozumné zvíře –

Werni. To řekne se. Má zvíře rozum též,

to víme my, již kamzíků jsme lovci.

Ti na pastvu, když jdou, tu schytrale

stráž vyšlou, která uši natahuje

a varuje před lovcem hvizdáním.

Ruodi (*k pastýři*). Ženete domů?

Kuoni. Alpa nemá trávy.

Werni. Nuž, šťastný návrat!

Kuoni. Ten spíš přeji vám. Vždy z vašich výprav návrat nebývá.

Ruodi. Tam v plném klusu muž sem uhání.

Werni. Jej poznávám, to Baumgart z Alzellenu.

Konrad Baumgarten (*vrazí sem bez dechu*).

Baumgarten. Pro Boha, převozníku, vaši loď!

Ruodi. Nu, proč tak na kvap?

Baumgarten. Jen ji odvažte! A převezte mne! Visí na tom život!

Kuoni. Co stalo se vám?

Werni. Kdo že honí vás?

Baumgarten (*k rybákovi*). Jen pospěšte, již těsně jsou mi v patách!

Zemského fojta jezdcí za mnou jedou;

jsem synem smrti, když mne uchvátí.

Ruodi. Proč stíhají vás jeho ozbrojenci?

Baumgarten. Dřív spaste mne, pak chci vám všechno říci.

Werni. Jste krví poskvrněn, co jen se stalo?

Baumgarten. Císařský hradní fojt, ten na Rossbergu –

Kuoni. Ba, Wolfenschiessen! T e n vás dává stíhat?

Baumgarten. Ten neškodný jest, nebo jsem ho zabil.

Všickni (*ustoupí*). Bůh pomoz vám! Co jste to učinil?

Baumgarten. Co na mém místě každý volný muž!

pán domu, jen jsem konal právo své

na przniteli cti své i své ženy.

Kuoni. Což hradní fojt vám na cti ublížil?

Baumgarten. Že nezkojil svou choutku hanebnou,

Bůh zamezil a dobrý topor můj.

Werni. Vy hlavu rozštip jste mu sekerou?

Kuoni. Ó povídejte, máte času dost,

než od břehu on člun si odváže.

Baumgarten. Já dříví v lese kácel, žena má

tu ve smrtelném strachu přiběhne.

„Fojt hradní u nás a jí poručil,
by chutě jemu lázeň připravila.
Pak žádal na ni, co se nesluší,
i uprchla, šla vyhledat mne v les.“
Tu hurtem pospíšil jsem, jak jsem byl,
a sekerou mu lázeň požehnal.

Werni. To správné, kdo vás pro to hanět může?

Kuoni. Ten zuřivec! Svou má již odměnu! Za Unterwalden si to zasloužil.

Baumgarten. Čin tajný nezůstal; mně v patách jdou co mluvíme zde – Bože – prchá čas. –

(začíná hřímati)

Kuoni. Nuž převozníku – převez poctivce!

Ruodi. To nelze mi. Bouř velká táhne sem, vám dlužno čekat.

Baumgarten. Čekat? svatý Bože! Mně nelze čekat, každá chvíle vraždí. –

Kuoni *(k rybákovi)* Jen s Bohem k dílu! Pomoz bližnímu;

Vždyť – každého z nás totéž potkat může.

(hukot a hřměni.)

Ruodi. Juž duje vichr; jezero se dme; jak veslovat mám v bouři, proti vlnám?

Baumgarten *(objímá jeho kolena).* Bůh pomoz vám, jak vy se smilujete –

Werni. Zde život v hře, měj soucit, převozníku.

Kuoni. Je otec rodiny, má ženu, děti...

(opětné rány hromové.)

Ruodi. Co? Stejně já též mohu ztratit život,

mám ženu, děti zrovna jako on. –

Jen vizte, hřmí to, vlní se to, víří

a z hlubin hýbe všemi vlnami. –

Rád zachránil bych toho poctivce;

však nemožno to, vidíte to sami.

Baumgarten (*stále klece*). Tak musím klesnout v nepřítele dlaň. ač dívám se na břehy záchrany! Tam jsou, já mohu dosíci jich zrakem, zvuk hlasu mého může tam doletět, člun po ruce jest, jenž mne převézt může a já zde musím zoufat bez pomoci!

Kuoni. Hle, kdos tu jde!

Werni. To z Bürgeln je Tell.

Tell (*s kůží*). Kdo je ten muž, jenž o pomoc tu lká?

Kuoni. Muž z Alzelli to; bránil svoji čest

a proto zabil fojta královského,

jenž seděl na Rossbergu, Wolfenschiesse.

Zemského fojta jezdce v patách má

a za převoz tu prosí převozníka;

ten bouře bojí se a nechce jeti.

Ruodi. Zde Tell, on veslem vlasti umí též,

ať dotvrdí, zda možná je ta jízda.

Tell. Kde nouze, převozníku, vše jest možné.

(Silné rány hromové, jezero vzkypí.)

Ruodi. Já vrhnout mám se v jícen pekelný?

To učiniti muž jen šílenec..

Tell. Muž statný v posled myslí na sebe.

Důvěřuj v Boha, pomoz stísněnému!

Ruodi. V přístavu jistém lze již dobře radit.

Zde člun, tam jezero! Nu zkuste to!

Tell. Spíš jezero se smiluje než fojt.

Jen zkus to převozníku!

Pastýři a lovci. Spas jej! Spas jej!

Ruodi. Byť bratr byl to můj, mé vlastní dítě,

já nemohu; dnes Šimona a Judy,

tu zuří jezero, zdá obět' svou.

Tell. Ničeho marná řeč tu nesvede;

čas kvapí, třeba pomoc tomu muži!

Chceš převozníku jeti?

Ruodi. Ne, ne já!

Tell. Nuž jménem božím! Zapůjč mi svůj člun!

Chci zkusiti to slabou silou svojí.

Kuoni. Ha, statný Tell!

Werni. Toť lovci podobno!

Baumgarten. Má spása, Telli jste i anděl můj!

Tell. Jen z moci fojta vysvobodím vás!

Leč z bouře spáru musí pomoc' Jiný.

Však lip je, padneteli v boží dlaň,

než v lidskou!

(k pastýři) Krajane, vy potěšte

mou choť, cos lidského kdyby mne stihlo.

Já učinil tu, co jsem musil jen.

(skočí do člunu)

Kuoni *(k rybářovi)*. Jste mistr ve veslařství. Nač zde Tell

se odvažuje, nemohl jste vy?

Ruodi. Ba lepší po Tellu to nedokáží,

dva muže, jak on, v horách nenajdete.

Werni *(vystoupil na skálu)*. Juž odráží. Bůh s tebou, čacký plavče!

Jak potácí se loďka na vlnách!

Kuoni *(na břehu)*. Ji zatopil proud – Víc juž nevidím.

Však, stůjte, tu je opět! Statečně

ten statný příbojem se probírá.

Seppi. Zemského fojta jezdcí jsou tu v klusu!

Kuoni. Ví Bůh, tu jsou! To byla pomoc v nouzi.

Tlupa Landenbergských jezdců.

První jezdec. Vydejte vraha, jež jste ukryli!

Druhý. Tou přišel cestou, nač jej zapírat?

Kuoni a Ruodi. Vy jezdci, myslíte?

První jezdec, (*spozoruje člun*). Co d'áble, vidím?

Werni (*nahoře*). Tam v člunu toho hledáte? Nuž vráz když pospíšíte, chytete ho ještě!

Druhý. Proklatě. Prch!

První, (*k pastýři a rybáři*). Vy pomohli jste mu!

Váš bude trest – V jich stáda útokem!

Jich chatrč strhněte a palte, pleňte!

(*odkvapí*)

Seppi (*za nimi*). O moji beránci!

Kuoni (*za ním*). O moje stáda!

Werni. Ti zuřivci!

Ruodi (*lomě rukama*). O spravedlivé nebe!

Kdy spasitel se zjeví této zemi?

(*za nimi.*)

2. Scena.

Ve Steinen ve Schwyzu; lípa před Stauffacherovým domem u silnice blíže mostu. **Werner**

Stauffacher, Pfeifer z Lucernu

vstoupí hovořice.

Pfeifer. Ba, pane Stauffachře, jak jsem vám pravil, Rakousku přísahou se nevzdávejte. Spíš pevně říše držte se, jak posud. Bůh chraň vás tu při staré svobodě! (*Tiskne mu srdečně ruku a chce odejít.*)

Stauffacher. Jen sečkejte, až přijde moje choť, –

zde jste můj host, jak v Lucernu já váš.

Pfeifer. Dík! Musím ještě dnes být v Gersavě.

– Necht' třeba jest vám mnoho trpěti

od fojtů vašich lakoty a pychu.

jen strpení! Vše rychle můž se změnit.

Můž jiný císař v říši přijít k vládě.

Rakouští jste –li, jste to pro vždycky.

Odejde. Stauffacher posadí se zarmoucen na lavičku pod lipou. Gertruda, jeho choť, nalézá jej tak. postaví se vedle něho a mlčky jej chvíli pozoruje.

Gertruda. Tak vážný, příteli můj? Juž tě neznám.

Dnů mnoho mlčky k tomu přihlížím,

jak tmavá chmura tvoje čelo brázdí.

Kýs tajný neduh tíží srdce tvoje.

Mně svěř se s tím; jsem věrná tvoje choť.

svou tvého žalu žádám polovičku.

(*Stauffacher podá jí ruku a mlčí.*)

Co můž ti srdce úžit, rci mi to.

Zdar s pílí tvou jest, zkvétáš bohatstvím,

máš plné stodoly a stáda skotu,
rod hladkých koní dobře vykrmen,
se bez úrazu navrátil již s hor,
by v pohodlných stájích zimoval.
Zde bohat ční tvůj dům, jak panské sídlo;
jest z pěkných trámů nově tesaný
a řádně srouben podle krokvice;
s mnohými okny stkví se útulný;
pestrými znaky pomalován kol,
moudrými průpovědmi, které poutník
zde stana čte a smyslu jich se diví.

Stauffacher. Ba ovšem řádně stesán dům i srouben,

žel, – půda, kde jsme stavěli, se chvěje.

Getruda. Co chceš tím říci, pověz, Wernere?

Stauffacher. Pod touto lipou nedávno jak dnes

jsem seděl vesel z všeho díla svého,
když z Küssnachtu, ze svého hradu, fojt
sem přijechal se svými ozbrojenci.
Před tímto domem stanul udiven;
leč rychle povstal jsem pln úslužnosti
jak slušno, pánovi jsem vyšel vstříc,

jenž v zemi císaře moc soudcovskou

nám představuje. „Či je tento dům?“

se zavile ptal, neb to dobře věděl.

Leč odvětil jsem s rychlou úvahou:

Toť císaře jest, mého pána dům,

a, pane fojte vašeho, mé léno. –

On: „V zemi vládnu místo císaře,

a nechci, aby sedlák stavěl domy

dle zvůle své a svobodně si žil,

tak jako byl by pánem v této zemi:

To zabránit vám již se opovážím.“

To řka pln vzdoru odsud odejel,

já zůstal zde však s duší zarmoucenou

o slovu dumaje, ten zlý jež pravil.

Gertruda. Chceš, milý pane můj a manžele,

od svojí ženy slyšet přímé slovo?

Jsem dcera Iberga, moudrého muže,

tím chlubím se. My sestry sedávaly

předouce vlnu často v dlouhých nocích,

kdy u otce se sešli náčelníci

našeho lidu, kdy čtli pergameny

všech starých císařů, o země blahu
když přemítali v moudrém hovoru.
Tu zachytila jsem mnohé chytré slovo,
jak rozumný je myslí, dobrý chce,
a tiše v srdci jsem je ukryla.
Tož vyslyš mne a dbej na moji řeč;
neb, co tě hněte, věz, to dávno znám.
Fojt sočí na tě, škodil by ti rád,
neb překážíš mu v tom, že Šwyzský občan
novému nechce domu knížecímu
se podvolit, však za to věrně, pevně
se drží říše, jak to dělávali
a v zvyku měli vážní předkové –
Že, Wernere, dím pravdu? Mluv, když lžu!

Stauffacher. Ba, prota na mne se tak Gessler hněvá.

Gertruda. On závidí ti, že tak šťastně bydliš,
muž svobodný na vlastním dědictví.
- Neb co má on? Od císaře a říše
ten dům vzal's v léno, ukázat jej smíš,
tak jako říšský kníže svoje země;
neb nad sebou ty pána neuznáváš,

jen nejvyššího v celém křesťanství. –

On, pouze mladší svého domu syn,
nic nezve svým, než rytířský svůj plášť
a proto zdar každého poctivce
nepřízně zrakem měří šilhavým.‘

On dávno tobě přísahal již zmar. –

Dnes bez pohromy jsi. – Chceš dále čekat,
až na tobě zlý chtič svůj ukojí?

Kdo moudrý, předejde.

Stauffacher. Co dělat mám?

Gertruda (*přistoupí blíže*). Slyš radu mou! Ty víš, zde ve Schwyzu

jak poctivci si všickni stěžují
na lakotu a fojta zběsilost;
tož nepochybuj, že i druzí tam
ve Unterwaldehu a v Urnském kraji
jha tvrdého i tíhy mají dost. –
Neb jak zde Gessler, Landenbergský tam
si za jezerem drze počíná. –
Člun u nás nepřistane rybářský,
jenž nevěstil by nové násilí
a neštěstí, jež strojí fojtové.

Tož vhodným zdá se, by z vás někteří,
již poctivě to míní, radu vzali,
jak zbaviti se toho násilnictví:
Tož za to mám, že Bůh vás neopustí,
jsa věci spravedlivé milostiv. –
Mluv, což bys v Uri neměl přítele,
kterému přímo otevřel bys hrud'?

Stauffacher. Znáám velmi mnoho statných mužů tam,

i velkých pánů všady vážených
již nakloněni jsou mi s důvěrou
(*vstane*).
Ó ženo, nebezpečných myšlének
bouř jakou v tichých prsech burcuješ!
Taj nitra mého k světlu obracíš,
co, tiše myslit, jsem si zakazoval,
ty směle pravíš lehkým jazykem.
– Zda uvážilas, k čemu radíš mně?
Svár divoký, válečných zbraní třesk
ty v pokojné sem voláš údolí. –
Jak mužem pastýřský my slabý lid
se odvážiti s pánem světa v boj?

Na dobrou záminku jen čekají,
by vyštvali na ubohou tu zem
divoké hordy moci válečné.
by mohli vlast zde právem vítěze
a pod záminkou spravedlivých trestů
práv starých zničiti nám zápisy.

Gertruda Jste muži též a vlasti sekerou

též umíte a smělce sílí Bůh!

Stauffacher. Los strašně zuřící jest válka, ženo!

a stádo bije Jako pastýře.

Gertruda. Co nebe sešle, to nám třeba snášet;

ctné srdce však nesnese bezpráví.

Stauffacher. Dům těší tě, jenž nový vystavěn.

Však strašlivá jej válka vypálí.

Gertruda. Na časném statku kdybych srdcem lpěla,

svou rukou požár vrhnula bych tam.

Stauffacher. Ty v lidskost věříš! Ale válka zlá

v kolébce ani dítě nešetří.

Gertruda. Však nevinnost má v nebi přítele!

– Hleď, v před Wernere, a ne do zadu!

Stauffacher. Mřít dovedem, my muži v zápase,

však jaký, ženy, bude osud váš?

Gertruda. Poslední volbu nejslabší má volnou:

Skok s toho mostu a jsem svobodna!

Stauffacher (*vrhne se jí v náruč*). Kdo také srdce tiskne k hrudi své,

můž s plesem válčit za stáda i dvůr,

král žádný vojskem svým jej nezleká. –

Já v Uri bez okolku odjedu.

Tam soudruha mám, je to Walter Fürst,

o době naší smýšlí jako já.

Tam šlechtný též žije korouhevník,

pán z Attinghausů – ač je šlechtic rodem,

lid miluje a staré mravy ctí.

Já s těma oběma chci radu vzíti,

jak vrahu země ubránit se máme. –

Buď s bohem, pokud v dálce budu, hled'

dům opatrně řídit, poutníku

jež cesta tudy vede v svatyni,

zbožnému mnichu, pro klášter jenž sbírá,

dej přehojně, je propust' opatřené.

Dům Stauffachrův se neskryje. On těsně

jest při silnici, střechou pohostinnou

všem chodcům, které tudy cesta vede.

(Mezitím co odcházejí do pozadí, vstoupí Tell s Baumgartenem v popředí na scenu.)

Tell *(k Baumgartenovi)*. Již nemáte mne déle zapotřebí.

V dům tento vejděte, tam zůstává

Stauffacher, otec všech, kdo v nesnázi.

– Však vizte, on tu sám – Nuž pojd'te za mnou

(Jdou k němu; proměna.)

3. Scena.

Veřejné prostranství u Altorfu.

Na návrší v pozadí staví se hrad, jehož stavba pokročila tak, že jest tvar celku zjevný. Zadní strana je hotova, na přední se právě staví, posud stojí lešení, po němž dělníci vystupují a sestupují; na nejvyšší střeše zavěšen pokrývač. – Vše v ruchu a práci.

Dozorce. Mistr kamenický. Dělníci a pomahači.

Dozorce *(s holí, dělníky poháněje)*. Dost odpočinku, rychle! Kamení

a vápno sem i malty přivezte!

Když pan fojt zemský přijde, ať zas vidí,

že stavba dál. – Toť jste mi hlemýždi!

(dvěma pomahačům, nosičům)

A to je náklad? Hajdy, dvakrát tolik!

Vy povinnosti své jste zloději!

První dělník. Toť kruté přec, když máme snášeti

si kamení na vlastní žalář svůj!

Dozorce. Co reptáte? Vy jste mi pěkný lid,

jen k tomu dobrý, dojit dobytek

a líně toulati se po horách.

Stařec (*odpočívaje*). Juž nemohu.

Dozorce (*třese jím*). . Dál, starce do díla!

První dělník. Což ani trochu citu nemáte,

že kmeta, který sotva sám se vleče,

tak honíte?

Mistr kamenický a dělníci. To volá do nebe!

Dozorce. Co po tom vám? Já konám úřad svůj.

Druhý dělník. Jak, dozorce, ta pevnost bude slouti, již stavíme?

Dozorce. Zwing Uri bude slout,

neb v toto jho vás ohnou násilím.

Dělníci. Zwing Uri!

Dozorce. Nuže, co je na tom k smíchu?

Druhý dělník. Tím domkem chcete Uri ve jho vpřáhnout?

První dělník. Nu kolik takých krtcích hromádek

vám bude nakupit, než nejmenší

z nich bude hora v Uri, uhlídáme!

(Dozorce odejde do pozadí.)

Mistr kamenický. K dnu jezera své vrhnu kladivo, jež sloužilo mi při té kleté stavbě!

Vystoupí Tell a Stauffacher.

Stauffacher. Ó raděj nežít, nežli na to patřit!

Tell. Zde není volno prodlít, pojd' me dál.

Stauffacher. Jsem v Uri to, v té zemi svobody?

Mistr kamenický. Což teprv, kdybyste ty viděl sklepy

tam ve věžích! Kdo tam se dostane,

ten jakživ neuslyší kohouta.

Stauffacher. Ó bože!

Kameník. Tyto stěny, pilíře, tyť jakby vystavěny pro věčnost!

Tell. Co ruka vztýčila, můž ruka skácet.

(ukazuje na hory)

Dům svobody však vystavěl nám Bůh.

Rachot bubnu, přijdou lidé nesoucí klobouk na tyči.

Hlasatel za nimi, ženy a muži tlačí se v zmatku-

První dělník. Co znamená ten bubnu rachot? Pozor!

Mistr kamenický. Co maškarní ten průvod? Co ten klobouk?

Hlasatel. Císaře jménem! Slyšte!

Dělníci. Ticho! Slyšte!

Hlasatel. Ten klobouk vidíte mužové z Uri!

Ten vztýčen bude na vysokém sloupu

kde nejvyšší je místo v Altorfu,

a to je fojta úmysl a vůle:

Jak jemu, klobouku táž vzdá se čest,

tož pokleknutím, odhalenou hlavou

jej poctí každý. – Podle toho kraj

chce poslušné své poznat podané.

Svým životem i statkem propadá

ten králi, kdo by zhrdnul rozkazem.

(Lid směje se hlasitě, rachot bubnu, odejdou.)

První dělník. Co neslýchaného tu smyslil fojt!

Co nového to, klobouk uctít máme?

Nu, slyšeli jste kdy cos takového?

Mistr kamenický. My před kloboukem shýbat koleno!

Tak zahrává si s ctihodnými lidmi?

První dělník. By koruna to byla císařská!

Však rakouský to klobouk, viděl jsem

jej nad trůnem při rozdávání lén.

Mistr kamenický. Rakouský klobouk! Pozor, to je léčka,

jak na Rakousko by nás zradili!

Dělníci. To nestrpí, kdo čestný muž chce slouti.

Mistr kamenický. S druhými pospěšme se dohodnout!

(odejdou do pozadí).

Tell (*k Stauffachrovi*). Vše, pane Wernere, již víte. S Bohem!

Stauffacher. Kam chcete jít? – Tak odtud nespěchejte!

Tell. Je doma otce zapotřebí. S Bohem!

Stauffacher. Mně překypuje srdce, mluvit s vámi.

Tell. Těžkému srdci slova neulehčí.

Stauffacher. Však slova mohla by nás vésti k skutkům.

Tell. Čin jediný teď mlčet je a trpět.

Stauffacher. A snášet máme, co již nelze snášet?

Tell. Jsou rychlí vládci, kteří krátce vládnou.

– Když jižní víchtr tryskne ze svých slují,

tu každý zhasí oheň, lodě v chvatu

svůj přístav hledají a mocný duch

se nese nad zemí bez škod a stopy.

V svém zátiší žij každý pro sebe;

rád každý pokoj přeje pokojnému.

Stauffacher. Vy myslíte?

Tell. Jen drážděn bodne had.

Vždyť v posled sami umdlí ze sebe,

když uvidí, že zem kol pokojná.

Stauffacher. Být spojení, my zmohli bychom mnoho.

Tell. Spíš v ztroskotu *se* jednotlivec spasí.

Stauffacher. Tak chladně společnou věc opouštíte?

Tell. Jen v sobě sám je každý bezpečen.

Stauffacher. Však spojí-li se jsou i slabí mocní.

Tell. Však silný bývá nejmocnější sám.

Stauffacher. Tož s vámi nemůž počítati vlast,

když zoufalá se vzchopí k obraně?

Tell (*podává mu ruku*). Ztracené jehně ze dna propasti

Tell spasí, měl by vzdalovat se druhů?

Já zkoušet neumím, ni vybírat,

Tož s poradami jen mi pokoj dejte;

v čin určitý vždy dostavím se rád

a bezpečně, pak Tella zavolejte!

(*Rozejdou se různými stranami. Kolem lešení povstane náhlý sběh lidu.*)

Mistr kamenický (*běží tam*). Co stalo se?

První dělník (*přiběhne volaje*). Spad s střechy pokrývač.

Vstoupí Berta s družinou.

Berta (*vrazí sem*). On rozdrtil se? Běžte, spaste, pomoc! –

Zde zlato, je-li možná pomoci. –

(*hází šperky mezi lid.*)

Mistr. To vaše zlato – Vše jest kupné vám

za zlato, dětem vezmete-li otce

a vyrvete-li choti manžela

a světem šijete jen zmar a hoře,

tu všecko chcete zlatem vyrovnat!

Pryč! Vesele jsme žili, než jste přišli

a s vámi jen sem vtáhlo zoufalství!

Berta (*k dozorcí, který se vrací*). Je živ? (*dozorce ukazuje, že nikoliv*)

Ó kletby stavěly tě, hrade

a kletby budou tebe obývati!

(*odejde.*)

4. Scena.

Obydlí Waltera Fürsta. Walter Fürst a Arnold z Melchthalu *vystoupí zároveň z různých stran.*

Meldthal. Ah, pane Fürste. –

Walter Fürst. Překvapit nás mohou! Tam zůstaňte. Kol samý vyzvědač.

Melchthal. Zpráv nenesete žádných z Unterwaiden?

Ni od otce? To nevydržím déle,

jak zajatec zde trvat v nečinnosti.

Co trestuhodného jsem spáchal jen,

že ukrývat se musím zde jak vrah?

Drzému drábu, který voly mé,

můj potah nejlepší, na rozkaz fojta

chtěl před očima odehnati, tomu

prst že jsem v hněvu holí přerazil.

Walter Fürst. Jste ukvapený. Fojtův byl ten dráb,

on od vaší byl poslán vrchnosti.

Vy trestu propad jste a pokutě,

byť těžké, měl jste podvolit se mlčky.

Melchthal. Měl nestydy jsem hovor chvástavý

snad tiše snášet: „Chce-li sedlák jíst,

ať sám si při orání táhne pluh!“

Mne v duši řezalo, kdy drzý dráb

mně odpřáhal ta krásná zvířata.

Jak temně bučela, jak cítila by,

že bezpráví se koná, trkala.

Tu spravedlivý hněv mne uchvátil,

já neovlád se víc a ranil posla.

Walter Fürst. Ó sotva vlastní srdce zkrotíme;

jak hbitá mládež má se přemáhati!

Melchthal. Mně líto otce jen. Má třeba péče

a šetření, a syn tak daleko.

Fojt nevrází naň, nebo poctivě

vždy pro právo i volnost zápasil.

Tož jistě budou utiskovat starce

a nikoho, kdo chránit by jej moh.

Já musím k němu, stan se cokoliv.

Walter Fürst. Jen sečkejte a mějte strpení,

až zpráva dojde z Unterwaldenu.

Já slyším klepat, jděte, fojtův snad

to posel – jděte do vnitř. – Nejste v Uri

před Landenbergra ukryt ramenem,

neb tyrani si podávají ruce.

Melchthal. Co bychom dělat měli my, nás učí.

Walter Fürst. Až bezpečno tu bude; zavolám vás!

(Melchthal odejde do vnitř.)

Ten ubožák, přec nemohu mu říci,

co tuším neblahého. – – Kdo to klepá?

Jak vrznou dvěře, čekám neštěstí.

Kde kout, tam zrada číhá s nedůvěrou;

ba poslové násilí vnikají

až v srdce domu, věru na dvěře

nám vnutí brzy závory a zámky.

(Otevře, ustoupí udiven vida vstupovati Wenera Stauffachera.)

Pan Werner! Aj, co vidím? Při sám Bůh!

To vzácný, drahý host. Ba lepší muž

práh domu toho ještě nepřestoupil.

Ó buďte slavně vítán pod mou střechou!

Co vede vás, co hledáte zde v Uri?

Stauffacher *(ruku mu podáváje)*. S Švýcarskem starým staré časy jeho.

Walter Fürst. Vy obé nesete. – Hle, jak mi blaze,

jak srdce taje vaším pohledem.

– Nu porad'te se, pane Wernere.

Jak opustil jste paní Gertrudu,

moudrého Iberga dceř rozumnou?

Z všech, z Německa kdo do Vlach cestují,

přeš Meinradszell, vždy každý vychvaluje

váš pohostinný dům. – Však rcete juž,

zda rovnou přicházíte z Flüelen

a nikde kolem jste se neohlédnul,

než postavil jste nohu na ten práh?

Stauffacher *(sedne si)*. Já nové úžasné zřel dílo chystat,

však pohled na ně, ten mne nepotěšil.

Walter Fürst. Ó příteli, zde v jeden ráz to máte!

Stauffacher. Takého nikdy v Uri nebylo, –

kam sahá paměť, Twinghof nebyl tu

a pevný nebyl žádný byt, než hrob.

Walter Fürst. Hrob svobody! Vy jste to pojmenoval.

Stauffacher. Již, pane Fürste, nechci tajit vám,

hnán prázdnou zvědavostí nejdu sem:

Mne tíží starost, doma zanechal

jsem útrapy –a útrapy zde vidím.

To přes míru již, co my snažíme

a nevidíte konce této tísně.

Od pravěku byl Švýcar svoboden,

jste zvyklí, by se vlídně šlo nám vstříc.

Však toto nikdo v zemi nezažil,

co na těch horách pasou pastýři.

Walter Fürst. Ba, bezpříkladné jest, co tady tropí!

Sám ušlechtilý náš pán z Attinghausů,

jenž pamatuje posud staré časy,

juž miní, toho nelze snášet déle.

Stauffacher. I pod hvozdem se ději vážné věci

a krvavě se tresčí. – Wolfenschiessen,

fojt císařský, jenž seděl na Rossbergu,
po zakázaném zaplál ovoci;
choť Baumgartna – v Allzellech hospodaří –
chtěl v drzém chtíči hříšně zneužit,
muž sekerou ho zabil okamžitě.

Walter Fürst. Ó spravedlivé boží soudy jsou!

Baumgarten díte? Tot' je skromný muž!

Je osvobozen přec a dobře skryt?

Stauffacher. Přes jezero jej převezl váš zet';

Já ukrývám jej doma ve Steinech –

Však strašnější mi vypravoval věc

týž člověk, ta prý v Samech zběhla se.

Každému srdce při tom krvácí!

Walter Fürst (*pozorně*). Co je to, mluvte!

Stauffacher. Víte, v Melchthalu,

na straně Kernsu bydlí hodný muž

a spravedlivý, Jindřich z Haldy zván,

a jeho mínění má váhu v obci.

Walter Fürst. Kdo neznal by jej? Mluvte co je sním?

Stauffacher. Potrestal Landenbergský jeho syna,

za malý přestupek mu kázal voly,

pár nejlepších, od pluhu vypráhnout,

hoch udeřil tu pacholka a prchnul.

Walter Fürst (*v největším napjatí*). Však otec – mluvte, co se stalo tomu?

Stauffacher. Jej Landenberský káznil zavolat,

by okamžitě opatřil mu nocha;

dle pravdy starý muž když přísahal,

že nemá zprávy kam syn jeho prchnul,

fojt z mučírny zavolfřl pacholky. –

Walter Fürst (*vyskočí a chce jej odvésti na druhou stranu*). Ni slova! ticho...

Stauffacher (*stále hlasitěji*). „Když mi unik syn

pak tebe mám.“ – Jej kázal vrhnout na zem,

a ostrý ocel vrazit jemu v oči. –

Walter Fürst. Ó spravedlivé nebe!

Melchthal (*vrazí sem*). Jakže, v oči?

Stauffacher (*udiven k Walteru Fürstovi*). Kdo je ten mladík?

Melchthal (*chytí jej s křečovitou prudkostí*). Jak že, v oči? Mluvte!

Walter Fürst. Ó ubožák ten bědný!

Stauffacher. Kdo to jest? (*když Walter Fürst mu dává znamení*) Jak? Jeho syn? – Ó spravedlivý bože!

Melchthal. A já dlím tady! – V obě jeho oči?

Walter Fürst. Jen přemozte se, neste to jak muž!

Melchthal. Mně k vůli, za můj zločin pykal on!

Jak, slepý tedy, vinou mou a zcela? –

Stauffacher. Jak pravil jsem, zdroj žití vytekl,

on světlo sluneční víc nespátří.

Walter Fürst. Bol jeho šetřte!

Melchthal. Nikdy! Nikdy více!

(zakryje si rukou tvář a mlčí chvíli; pak obrátí se od jednoho ke druhému a mluví jemným, slzami přidušeným hlasem)

Ó ušlechtilý a nebeský dar

je světlo očí! – Jím tvor každý žije,

jím každá bytost plesá blažená. –

Sám květ se vesel k světlu obrací.

On pouze musí věčně sedět v tmách

a v noci a to cítit! Neoblaží

jej teplá zelen luhů, květin lesk,

on rudé nespátří již ledovce –

Mřít.ničím jest – však žít a nevidět

to neštěstí – Proč díváte se na mne,

tak žalně?“ Ovšem, zdravé dvě mám oči

a jediné dát – otci nemohu,

ni jeden paprsk z toho moře světla,

jež sinic v lesku proniká můj zrak.

Stauffacher. Žel, zvětšiti že musím nárek váš,

než zahojit – On potřebuje víc!

Neb o vše zemský fojt jej připravil,

ba ničeho mu nenechal, než hůl,

by nah a slepý od vrat k vratům bloudil.

Melchthal. Slepému starci zanechal jen hůl!

Vše urval jemu i to slunce světlé,

těch nejchudších ten statek společný.

Dost prodlévání zde i úkrytu!

Ó jaký byl jsem podlý ničemník,

na vlastní že jsem myslil bezpečnost,

na tvoji ne! – Tvou milovanou hlavu

že zanechal jsem v rukách zuřivce!

Pryč opatrnosti již zbabělá! –

Mou myšlenkou buď msta jen krvavá. –

Já půjdu tam – mne nikdo neudrží –

zrak otcův od fojta zpět žádat budu –

Jej v středu oděnců všech vyhledám –

Mně na životě pranic nezáleží,

jen palčivou když strašnou bolest svoji

ve krvi jeho schladím. (*chce odejít*)

Walter Fürst. Zůstaňte!

Co zmůžete vy proti němu? V Sarnech
na strmém panském hradě dlí a k smíchu
jest jemu tam váš malomocný hněv.

Melchthal. A ledový byt' palác obýval

na Schreckhornu neb výše, tam kde Panna
od věčnosti svým pod závojem trůní,
já najdu cestu k němu, s dvacíti,
již stejně se mnou smýšlejí, hrad jeho
já rozbořím. Necht' půjdu sám, vy všickni,
ó chaty své a stáda bojácni
necht' v tyranna jeho ukláníte hlavy, –
sám pastýře chci svolat na horách
pod střechu nebes posucl svobodnou,
kde mysl dosud svěží, srdce zdrávo,
chci hrůzyplnou zvěst tu vypravovat.

Stauffacher (*k Woltem Fürstom*). Vše dospělo již k svému vrcholí, –

či chceme očekávat nejhorší? –

Melchthal. Co horšího jest, zřítelnice oka

když v dutině své není bezpečná?

– Jsme bez zbraní snad? Nač nás učili,
luk napínat a těžkou pádnost seker
rozhoupat k ráně? Každé bytosti
zbraň přána jest v úzkosti zoufalé.
I uštván již se jelen postaví
a parohy své smečce ukáže,
a kamzík strhne lovce ve propast,
vůl u pluhu, domácí tiché zvíře,
druh člověka, jenž sílu nezdolnou
své trpělivé šije sklonil v jho,
ten vyskočí, když drážděn, brousí roh
a nepřítele k nebi vyhodí.

Walter Fürst. Tři naše země byť tak smýšlely,

jak my tři zde, snad něco bychom svedli.

Stauffacher. Když Uri volá, Unterwaiden chvátá,

vždy staré svazky Schwyzsko bude ctít.

Melchthal. Mám v Unterwaiden mnohé přátele,

rád každý krev i život v sázku dá,

když v druhém najde oporu a štít. –

Ó zbožní této země otcové!

Já pouze mladík stojím mezi vámi,

vy zkušený jste, při poradách obce
můj skromně musí utichnouti hlas.
Však že jsem mlád, že nezažil jsem mnoho,
mou radou ani řečí nezhrdejte,
ne chtivá mladá krev, mne pohání
nejvyšší bídy žalná síla, kterou
i kámen pohnul by se k soucitu.
Jste sami otci, sami hlavy rodin,
z vás každý ctnostného si přeje syna,
jenž vašich hlav by svatou kadeř ctil,
vám– zřítnici oka opatroval.
Ó pakli na těle a na statcích
jste ztráty netrpěli, vaše oči
když ještě vesele se točí v důlkách vám,
tím naší bídě vy se neodcizte.
I nad vámi meč visí tyranův.
Od Rakouska jste odvrátili zem;
a totéž byl i mého otce hřích,
jste stejně vinni, stejně odsouzeni.

Stauffacher (*k Walteru Fürstovi*). Vy rozhodněte, za vámi jdu rád.

Walter Fürst. Dřív vyslechneme urozených pánů

se Sillinů i z Attinghausů radu. –

Jich jméno, trvám, přátele nám získá.

Melchthal. Kde jméno v horách úctyhodnější,

než jméno obou vás? Ó vaše jména,

ta mají cenu, věří na ně lid

a v celé zemi dobrý mají zvuk.

Domácích cností velké dědictví

od otců máte, jež jste rozmnožili.

Co šlechta nám? Spíš skončemež to sami!

My samotni kdybychom byli v zemi,

juž dovedli bychom se uchránit.

Stauffacher. Táž bída šlechtu nehněte jak nás:

ta bystřen, která zuří v dolinách,

ta posud nezasáhla výšiny. –

Však nevzchopí se ku pomoci nám,

zem celou pokud nezří ve zbrani.

Walter Fürst. Být vladař mezi Rakousy a námi,

pak rozhodčím by zákon byl a právo.

Leč kdo nás potlačuje, náš je císař

a soudce nejvyšší – tak musí Bůh

sám naším pomoci nám ramenem. –

Lid v Schwyzu vemte vy si na starost,
já v Uri přátel získám, koho pak
do Unterwalden pošlém?

Melchthal. Líp než já kdo hodil by se proto? –

Walter Fürst. Jste můj host, – to nepřipustím, musím ručit za vás!

Melchthal. Mne nechte, v horách stezky znám i kličky
i přátel najdu, kteří nepříteli
mne utají a skytnou přístřeší.

Stauffacher. Jej s bohem nechte jít – tam zrádců není.

Tak nenávidí tyranství tam, žádný
že nenajde tam nástroj ochotný.
Těž Alzelský nebude soudruhů
nám v lesích hledat a zem bouřiti. –

Melchthal. Jak bezpečnou však dáme ti vždy zvěst,
by tyran sklamán byl v své nedůvěře?

Stauffacher. My mužem v Brunnech sejít se neb v Treibu,
kde přístav mají lodě kupecké.

Walter Fürst. Tak otevřeně jednat nesmíme. –

Mne slyšte: Od jezera na levo
na cestě k Brunnen proti Mythensteinu
se v lese malá niva ukrývá,

již Rütli jmenuje lid pastýřský,
neb vymytěn byl na tom místě hvozd.

Tam naše hranice a vaše též

(k Melchthalovi) se stýkají, po krátké jízdě tam

(k Stauffacherovi) člun lehký donese vás ze Schwyzu.

My v noci stezkami tam pustými

dojiti mužem a se v tichu radit.

Tam každý přived' deset důvěrníků,

již srdcem s vámi za jedno jsou, mužem

tak společně se radit o všech blahu

a rozhodnout se s boží pomocí.

Stauffacher. Tak staň se. Teď mi statné dejte ruce,

sem pravici i vy a vy, jak zde

tři mužové si ruce podáváme

ve svornosti, bez klamu, poctivě

tři země chceme, by tak spolu stály

na výboj, obranu, na smrt a život.

Walter Fürst a Melchthal. Na smrt a život!

(Drží si ruce pohromadě ještě několik vteřin a mlčí.)

Melchthal. Starý, slepý otče,

den svobody ty více neuzříš,

však uslyšíš jej. – Od Alpy až k Alpě
výš trysknou ohně našich znamení,
až pevné hrady tyranů se zvrátí,
v tvou chatu bude Švýcar putovati,
zvěst radostná tvé ucho plesem zkojí
a jasně rozední se v noci tvojí!

(rozejdou se.)

Jednani druhé.

1. scena.

Šlechtický dvůr svobodného pána z Attinghausů.

Gotický, znaky a přilbicemi vyzdobený sál. **Svobodný pán** je stařec pět a osmdesátiletý, vysoké, ušlechtilé postavy, chodí o holi s kamzicím rohem, oblečen jest v kožešině. **Kuoni** a **šest čeledínu** stojí kolem něho s hráběmi a kosami. – **Ulrich z Rudenzu** v obleku rytířském vstupuje.

Rudenz. Zde, ujce, jsem – jaká jest vaše vůle?

Attinghausen. Dřív svolte, po domácím starém zvyku

bych s čeledí se dělil o pohár.

(Napije se z poháru, který pak řadou koluje.)

Sám v poli, v lese kdys jsem s nimi býval,

svým okem pilnost^č jejich spravuje,

jak do války je vodíval můj prapor;

ted' mohu dělati jen šafáře

a nepřijde-li ke mně teplé slunko,

víc hledat nemohu je na horách.

Tak v užším ustavičně užším kruhu,

až k nejužšímu poslednímu spěji,

kde vešken stane život, pomalu.

Jsem jen svůj stín, a brzy jen své jméno.

Kuoni *(Rudenzovi pohár podáváje).* Zde, mladý pane!

(Rudenz váhá pohár vzíti.) S chutí dolů S tím!

Jde z jedné číše to, z jednoho srdce.

Attinghausen. Nuž, jděte, dítky, po práci až bude,
o zemských věcech též si promluvíme.

(Čeled' odejde.)

Attinghausen a Rudenz.

Attinghausen. Tys vyzbrojen a mečem opásán,
chceš do Altorfu jíti na zámek?

Rudenz. Chci, ujce můj, děl nesmím prodlévati. –

Attinghausen *(posadí se).* Máš tolik na kvap? Jak? Je tvému mládí
tak skoupě změřen čas, na starém ujci
že tolik z něho musí uspořit?

Rudenz. Já vidím, nemáte mne zapotřebí,
a v tomto domě jsem jen cizinec.

Attinghausen *(dlouho zrakem jej měřil).*

Žel, cizincem jsi. Žel, že cizinou
stal se ti domov! – Uly, drahý Uly!
Já neznám tebe, záříš hedbávím,
na odiv nosíš pyšné paví peří,
kol ramen spínáš purpurný si plášť:

na rolníka se díváš, s pohrdáním,
za jeho důvěrný se pozdrav stydíš.

Rudenz. Čest', jež mu patří, prokáži mu rád:

však právo, jež si bere, to mu upru.

Attinghausen. Zem celá úpí pod královským hněvem

a těžce snáší každý, kdo cti dbalý,
moc násilnickou, které podléháme. –
Jen tebe bolest' všech se nedotýká. –
Jen tebe odpadlíka každý vidí,
jak straniš této země nepříteli,
jak bídě naší jen se vysmívaje
za lehkým veselím a knížat přízni
se namáháš a honíš, zatím vlast'
co krvácí pod tíží důtek zlých.

Rudenz. Zem v kruté tísní. – A proč tak, můj ujce?

Kdo uvrhnul ji v tuto bídu jen?
To stálo pouze jedno snadné slovo,
by tísně zprostila se okamžitě
a milost' císařskou si získala.
Těm běda, kteří zaslepují lid,
že proti pravému se vzpírá blahu.

Zisk vlastní jejich v tom, že zabránili,
by kantony k Rakousům nepřisáhly,
jak všechny kraje kol přec učinily.
Ba svědčí jim to, v panské sněmovně
se šlechtou sedět – bez pána být chtějí,
a proto pánem chtějí císaře.

Attinghausen. Z tvých úst že toto musím vyslechnout!

Rudenz. Mne vyzval jste, mne nechte ukončiti.

– Čím tady vy jste, ujce, jakou roli
zde hraje? Či stačí vaší pýše,
být zemský amman zde neb korouhevník
a vládnout vedle těchto pasáků?
Jak? Není-li to volbou slavnější,
holdovat svému pánu královskému,
se přimknout k lesku jeho tábora,
než býti párem vlastních pacholku
a se sedláky k soudu zasedat?

Attinghausen. Ach Uly, Uly! já jej poznávám

hlas, jenž tě sved, tvůj otevřený sluch
on uchvátil a otrávil tvé srdce!

Rudenz. Netajím toho – v duši nejhlubší

mne bolí výsměch cizinců, když zvou
nás selskou šlechtou – Nesnesu to děl,
co kolem zatím mládež šlechtická
česť sbírá pod prápory Habsburgu,
na dědictví svém ležet v nečinnosti
a jaro žití stále ubíjet
ve všední klopotě. – Ach jinde činy
se konají, svět slávy zářivý
za těmito vře v dálce horami –
Mně v síni štít i přilba rezaví,
válečné trouhy vyzývavý zvuk,
hlas herolda, jenž v turnaj vyzývá,
nevniknou nikdy v tato údolí.
Stád alpských pouze roh a stáda zvonců
zde slyším jednotvárné zvonění.

Attinghausen. Ty zaslepenče, sveden prázdným leskem!

Jen zapři otčinu svou! Jen se styď
za dávné, zbožné obyčeje dědů!
S horkými slzami se roztoužíš,
kdys domů, po těch horách otcovských
a tento nápěv rohů našich stád,

jímž povinuješ v pyšné nudě dne,
ten bolestnou tě touhou naplní,
když jednou na cizí ti zazní zemi.
Ó mohutný je ku otčině pud!
Pro tebe není cizí, klamný svět,
tam na pyšném tom dvoře císařském
si budeš s věrným srdcem svým vždy cizí!
Svět, věř to, jiných cností vyžaduje,
než sobě získals v těchto úvalech.
– Nuž tedy jdi, svotb volnou duši prodej,
vem v léno zem, buď sluhou knížecím,
sám kdežto pán a kníže můžeš být
na volné půdě, na svém dědictví.
Ach Uly!.Uly! zůstaň doma u svých!
Ó nechod' do Altorfu! – Neopouštěj
tu svatou záležitost' vlasti svojí!
– Jsem slední svého kmene, – moje jméno,
to se mnou vymře. Zde viz štít a meč,
ty položí mi jednou do hrobu.
A mám já myslit při posledním dechu,
že čekáš jen, až v sloupu zrak můj bude,

bys odešel před nový dvůr ten lenní,
bys krásné statky, které od Boha
jsem volné dostal, od Rakouska vzal!

Rudenz. My nadarmo se králi vzpíráme,

svět patří jemu: chceme sami snad
se zatvrzovat v příkrém, tuhém vzdoru
a řetěz krajů přerývati jemu,
jímž mohutně nás kolem obtočil?
Jsouť jeho trhy, jeho soudy jsou
i cesty kupecké, i mimochodník
clu podléhá, jenž na Gotthardu jede.

Jsme jako síť jeho zeměmi

kol zavřeni a obehnáni zcela.

– Můž chrániti nás říše? Může sama
před Rakous mocí rostoucí se chránit?

Když Bůh ne, císař ten nám nepomůže.

Co dáti lze na slovo císařů,

když v tísní peněžité, v tísní války

i města, jež se vzdala pod stráž orla

lze zastavovat, neb odprodat říši?

To opatrnost' je a dobrodiní,

se moci přimknout v těžkých časech stran
ku jedné mocné hlavě. Z rodu na rod
přechází, ujce, vínek císařský,
pro věrné služby věř ten paměť nemá;
však o mocného získat dědice
si zásluh, to jest pro budoucnost síti.

Attinghausen. To moudrost' tvá? Chceš jasněj viděti,

než otci, pro svobody drahokam
již statky, krev i sílu nasadili?
Do Luzernu se přeplav, ptej se tam,
moc Rakous, kterak všecky země tíží!
Věř přijdou, ovce naše i náš skot
si spočítat, ba změří naše Alpy,
zvěř, ptactvo v našich lesích svobodných
si zajmou, všady svoje mýta vztýčí
na mostech našich i u našich vrat,
co skoupí zemí, splatí naší bídou,
své války zaplatí si naší krví –
- Ne, chceme-li svou nasad i ti krev,
staň se to pro nás, – nežli otroctví
my levněj volnost koupíme!

Rudenz. Co zmůžem, pastýři, proti vojům Albrechtovým?

Attinghausen. Ty pastýře dřív uč se znáti, chlapče!

Já znám je, já je vodil do bitev,
u Favenze já zřel je bojovat.
Ať přijdou jen a chtějí jho nám vnutit,
jež nepřijmouťi, my se rozhodli!
- Ó uč se znát, jakéhoš kmene syn!
Za marný lesk, za cetky nezahazuj
.tu pravou perlu ryzí ceny své –
Se zváti hlavou svobodného lidu,
jenž s láskou jen se tobě zasvěti,
jenž s tebou kráčí v životě i na smrt –
To buď tvou pýchou, tou se šlechtou honos
– Ó upevnit hled' vrozené ty svazky;
ku drahé vlasti své se přitul blíž,
té pevně drž se celým srdcem svým.
Zde silné kořeny jsou síly tvé;
tam v světě cizím stati budeš sám,
mdlá třtina, kterou zdrtí každá bouř.
Ó pojď, tys dlouhý čas juž nebyl s námi,
zkus jediný to pouze den – jen dnes,

a nechod' do Altorfu. – Slyšíš? – Pouze dnes

svým lidem jediný se věnuj den!

(chopí jeho ruku)

Rudenz. Já slovo své dal – Nechte mna-jsem vázán.

Attinghausen *(pustí jeho ruku, vážně).*

Tys tedy vázán. – Ano, neblahý,

týs vázán – ne však přísahou neb slibem,

ty lásky připoután jsi provazy!

(Rudenz odvrátí se.)

- O skrývej se, jak chceš. Víím, slečna je to

z Brunecku Berta, jež tě na hrad táhne

a k službě tebe poutá císařské.

Chceš rytířskou si slečnu vydobýt

svým odpadnutím od své rodné země.

Ó neklam se, nevěstou vnadí tebe.

Tvé nevinně však není určena.

Rudenz. Dost slyšel jsem. Juž s bohem buďte –zde! *(odejde)*

Attinghausen. Šílený hochu zůstaň! – Odchází!

Jej zdržet nemohu ni zachránit. –

Tak rovněž Wolfenschiessen odpadnul

od země své – tak jiní přídou za ním,

tak cizí kouzlo naši mládež rve,
za hory naše násilně ji táhne.
– Ó chvíle neblahá, kdy cizota
v ta tichá, šťastná vnikla údolí
zdeptati mravů zbožnou nevinnost!
Co nové, silou vniká sem, a staré
a ctihodné se loučí, jiné časy
a s nimi rod jde, který jinak smýšlí!
Co já tu chci? Jsou pochováni všichni,
s kterými zde jsem žil a hospodařil.
Můj čas již hluboko tlí pod zemí;
bláh ten, kdo s novým žítí nemusí!

(odejde.)

2. Scena.

Lučina vysokými skalami a hvozdem obklopena.

Po skalách jsou stezky se zábradlím a žebříky, po kterých později venkované sestupují. V pozadí jezero, nad kterým z počátku je vidět měsíčná duha. Prospekt zavírají vysoké hory, za kterými trčí ještě vyšší ledovce. Na scéně jest čirá noc; pouze jezero a bílé ledovce svítí v měsíčné záři. **Melchthal, Baumgarten, Winkelried, Meier ze Samen, Burkhart am Bühel, Arnold ze Sewy, Klaus z Flüe a jiní čtyři venkované**, všichni ozbrojení.

Melchthal *(ještě za scénou)*. Jen za mnou, zde se stezka otvírá!

Poznávám skálu i ten křížek na ní;

Jsme u cíle juž, zde je Rütli.

(vystoupí s větrnými svítilnami)

Winkelried. Slyšte!

ze Sewy. Kol prázdnó –

Meier. Nikoho zde z venkovanů, my z Unterwalden na místě jsme první.

Melchthal. Jak pokročila noc? –

Baumgarten. Ve Selisbergu dvě právě vyvolával ponocný.

(zvonění v dali)

Meier. Pst! Slyšte!

Am Bühel. Z lesní kaple na nešpory až z Schwyzu jasně zvon sem zaléhá.

Z Flüe. Tak daleko vzduch čistý nese zvuk.

Melchthal. Ať několik jich klestí zapálí,

 ať plápolá to, ostatní když přijdou.

(dva rolníci odejdou)

ze Séwy. Jak svítí krásně měsíc! Jezero

 jak hladké zrcadlo zde klidně leží.

Am Bühel. Dnes mají lehkou jízdu.

Winkelried *(ukazuje k vodě).* Hled'te tam! Nu hled'te, vidíte přec?

Meier. Co pak? – V skutku! Tam plane duha právě o půlnoci!

Melchthal. A světlo měsíčné to, jež ji tvoří.

Z Flüe. To podivné a zvláštní znamení,

těch málo bude, kdo to zažili,

ze Sewy. Je dvojitá, nad první stojí bledší.

Baumgarten. Hle právě– pod ní člunek projíždí.

Melchthal. To Stauffacher jest se svou lodicí.

Ten čacký nenechá na sebe čekat.

(Odejde s Baumgartenem k břehu.)

Meier. Však nejděl muži z Uri prodlévají.

Am Bühel. Sem zajiti jim nutno horami, by obelstili vyzvědače fojta. *(Mezi tím rozžehnuli dva venkované v prostředku prostranství oheň).*

Melchthal. *(na břehu).* Kdo je tu? Heslo!

Stauffacher. *(z dola).* Vlasti přátelé!

Všickni odcházejí do pozadí vstříc přicházejícím. Z lodi vystoupí **Stauffacher, Itel Beding, Hans auf de Mauer, Jörg im Hofe, Konrad Hunn, Ulrich der Schmied, Jost von Weiler** a jiní venkované, rovněž ozbrojení.

Všickni *(volají).* Vítejte nám!

(Mezitím co ostatní v pozadí prodlí a se navzájem pozdravují, předstoupí Melchthal se Stauffacherem).

Melchthal. Ó pane Stauffachře,

jej viděl jsem; který mne nemoh spatřit!

Na jeho oči položil jsem ruku

a plamenný jsem pomsty pocit ssál

z vyhaslých sluncí jeho pohledu.

Stauffacher. Nic o pomstě. Ne mstítl, co se stalo,

my tomu předejít chcem, co nám hrozí.

– Teď mluvte, jak jste v Unterwaldensku

pro společnou věc naši působil,

co získal jste jich, lid jak smýšlí, sám

jak moh jste ujít zrady nástrahám.

Melchthal. Já prošel Surenn strašným pohořím

i ledovými lady rozlehlými,

kde v mraku hýká sup jen chraptivý;

pak k Alpské lučině jsem sestoupil,

kde z Uri pastýři a z Engelbergu

se zdraví s křikem a společně pasou,

já žízeň kojil mlékem ledovců,

jež s trhlin stéká šumíc pěnivě.

Já v osamělých přespal salaších,

svůj vlastní host i hostitel, až přišel

jsem ku obydlím družných, živých lidí.

– I v tato údolí již proniknul

hlas o té nové hrůze, jež se stala;

mé neštěstí mi všady připravilo

posvátnou úctu u vrat, kde jsem klepal.

Ty přímé duše jalo rozhořčení

nad novým tímto řádem násilnickým;

neb jako jejich Alpy napořád

týchž bylin živí rod, jich studně tekou

vždy stejně, ano mraky tam i větry

se bez proměny berou stejným směrem:

od děda k vnuku u nich starý mrav

týž vždycky bez proměny potrval.

Běh žití jejich stejný, jemuž zvykli

od pravěku, nesnese smělých novot.

- I podali mi tvrdé ruce svoje

i se stěn sňali meče rezavé

a z očí blysk jim pocit odvahy

a radosti, když jmenoval jsem jména,

jež na horách jsou svatá rolníka;

tož jméno vaše, jméno Waltra Fürsta, –

i přísahali konat, za dobré

co vy uznáte, s vámi jít i na smrt.

Pod hostinnosti svatou záštitou

od dvora k dvoru spěl jsem bezpečen –

A v rodné když jsem přišel údolí,
kde rozvětvené mám již přátelstvo, –
když otce našel jsem, jenž zdrán a slepý
na cizí slámě pouze soucitem
žil dobrých lidí –

Stauffacher. Bože v nebesích!

Melchthal. Já neplakal! Já v malomocných slzách

svou neproléval bolest palčivou;
ve ňader hloubi jako drahý poklad
jsem ukryl ji, jen myslel na skutky.
Já prolez pohoří vše zátočiny,
já každé skryté našel údolí,
až ku ledovců ledem kryté patě
jsem bádal a tam našel chaty s lidmi
a všady, kam mne noha donesla,
jsem stejnou našel na tyranství zášť;
neb k poslední až této hranici
živého tvorstva, tam kde stuhlá zem
přestává rodit, loupí fojtův chtíč –
A srdce těchto čackých lidí všech
jsem ostnem slov svých rázem pobouřil

a našinci jsou srdcem jako ústy.

Stauffacher. Čin veliký jste podnik v krátké době.

Melchthal. Ba ještě víc. Dvě pevnosti to jsou,

Rossberg a Samen, jichž se rolník děsí,

za jejich valy skalnými se hradí

rád nepřítel a lehko plení zem.

Na vlastní oči poznat jsem to toužil,

já v Samech byl a prohlíd sobě hrad.

Stauffacher. Až v tygří doupě jste se odvážil?

Melchthal. Tam v poutníčkem jsem přišel přestrojí,

já fojta viděl kvasit při stole –

Ted' sud'te, dovedu-li srdce zkrotit;

já vraha zřel a já ho nezabil.

Stauffacher. Ba, štěstí bylo s vaší smělostí.

(Mezi tím postoupili jiní rolníci ku předu a blíží se k oběma.)

Však nyní rcete, kdo jsou přátelé

a poctivci, již za vámi sem přišli?

Mne s nimi seznajte, ať s důvěrou

se sblížíme si otevrouce hrud'.

Meier. Kdo nezná, pane, Vás v třech našich zemích?

Ze Samen Meier jsem; od sestry syn

zde před vámi Struth stojí z Winkelriedu.

Stauffacher. Mně jmenujete samá známá jména.

Byl jeden Winkelried, jenž zabil draka
v močálu Weilerském, kde život nechal.

Winkelried. To byl můj praděd, pane Wernere.

Melchthal (*ukáže na dva rolníky*)

Ti bydlí za lesem, do Engelberga
tam patří ku klášteru, proto snad
že nevolníci, jimi nezhrdnete,
že na své hroudě nejsou svobodni;
však milují zem, dobrou pověst' mají.

Stauffacher (*k oběma*). Mně ruku dejte. Bláh, kdo nikomu

svým tělem není zadán na zemi;
však poctivost se daří v každém stavu.

Konrad Hunn. Zde jest pan Reding, náš to zemský ammann.

Meier. Jej dobře znám. Vždyť je můj protivník,

o dědičný lán země se mnou v sporu.

– Před soudem sokové jsme Redingu,

zde svorni však. (*Potřásá mu rukou.*)

Stauffacher. Tak, to ja moudré slovo.

Winkelried. Slyšíte? Jdou již. Poslyšte roh z Uri!

(Na právo i na levo sestupují ozbrojení mužové s větrnými svítilnami po skalách)

Auf der Mauer. Aj, hleďte zbožný sluha Hospodinův,

ctný farář s nimi! On se neleká
cest obtíží, ni hrůzy noci tmavé,
o lid svůj, věrný pastýř, starostliv.

Baumgarten. Kostelník za ním a pan Walter Fürst;

však v množství druhých Tella nevidím.

Walter Fürst, Rösselmann, farář, **Petermann,** kostelník, **Kuoni,** pastýř, **Werni,** lovec, **Buodi,** rybák a pět jiných rolníků. Všichni počtem tři a třicet předstoupí a postaví se kolem ohně.

Walter Fürst. Na vlastní půle své tak musíme

na zemi otcovské jen potají
se slízati, jak činí vrahové
a na noci jen, jež svůj černý plášť
jen zločinu anebo spiklenství,
které se slunce leká, propůjčuje,
jdem dobré právo své si vymáhat,
jak plný den jež ryzí jest a jasné.

Melchthal. Být nechte jen. Co stkáno v noci ztmělé

v svit denní zaplá vesele a směle.

Rösselmann. Co Bůh mi vnuk, to slyšte spřísežníci!

Na místě obce tady stojíme

a za celý zde národ platit mužem.
Tož sněmujme dle starých obyčejů,
jak v klidných dobách v zemi obvyklo.
Co nezákonného v tom shromáždění,
to omluv času tíseň. Vždyť náš Bůh
je všady přítomen, kde právo doma,
pod jeho nebem všichni stojíme.

Stauffacher. Nuž, sněmujme zde dle starého zvyku;
necht' – třeba noc, nám naše právo svítí. –

Melchthal. Necht' všichni nejsou zde, však srdce lidu
je tady v jeho mužích nejlepších.

Konrad Hunn. A po ruce necht' není starých kněh,
my všecky zapsané v svých srdcích máme.

Rösselmann. Hned budiž tedy řetěz uzavřen
a meče moci buďtež vztýčeny!

Auf der Mauer. Své místo, zaujmi již zemský ammann
a biřicové jeho po stranách!

Kostelník. Zde trojí národ. Komu přísluší,
by společné zde obce hlavou byl?

Meier. O tuto čest ať Schwyz se hádá s Uri;
my z Unterwalden rádi ustoupíme.

Melchthal. My ustoupíme, my jsme prosebníci

od mocných přátel pomoc žádajícíe.

Stauffacher. Tak vezmi Uri meč; jdeť jeho prapor

před námi vždycky v čele Římských výprav.

Walter Fürst. Čest' meče padni Schwyzu za věno;

neb všickni chlubíme se jeho kmenem.

Rösselmann. Spor šlechetný ať vlídně rozsoudím:

Schwyz v radě budiž vůdcem, Uri v poli.

Walter Fürst (*podává meče Stauffacherovi*). Nuž vemte!

Stauffacher. Ne mně, stáří budiž čest'.

Im Hofe. Zde Ulrich zván der Schmied je nejstarší.

Auf der Mauer. To statný muž, však není svobodník;

nevolník nesmí v Schwyzu soudem být.

Stauffacher. Aj, což pan Reding, náš to zemský ammann?

Nač ještě máme hledat lepšího?

Walter Fürst. On buď, náš Ammann, dnešního dne hlavou!

Kdo souhlasí s tím, zvedni svoje ruce.

(Všichni zvednou pravice.)

Reding (*vstoupí do středu*). Na knihy ruku klásti nemohu;

u věčných hvězd chci v nebi přísahati,

že nehodlám se nikdy práva vzdáti.

*(Vztyčí před ním dva meče, hol něho se utvoří kruh,
Schwyz stojí v prostředku, Uri v právo, Unterwalden
na levo. On stojí v prostředku a opírá se o svůj meč.)*

Co svedlo zde tři horské národy
na nehostinném břehu jezera,
by radili se v pozdní chvíli duchů?
Co obsahovat má ten nový svazek,
jejž pod hvězdným zde nebem zakládáme?

Stauffacher *(vstoupí do kruhu)*. My nový svazek nechcem zakládat,

jen obnoviti spolek pradávný
z dob dědů! Slyšte, všichni přátelé!
Ať jezero nás, ať nás hory dělí,
ať každý lid sám sebe spravuje,
přec jednoho jsme kmene, jedné krve,
my z jednoho jsme přišli domova.

Winkelried. Tak pravdou je to, jak to v písních zní,

že z dálky přitáhli jsme v tuto zem?
Ó sdělte s námi, co vám známo o tom,
ať na starém se nový spolek sílí. –

Stauffacher. Nuž slyšte pověst starých pastýřů.

– Žil velký národ v zemi půlnoční

a velikou kdys trpěl drahotou.
V té tísní takto obec uzavřela,
Kdo desátý jsi losem, opustíš
zem otců svých. –A tak se také stalo!
Vytáhli s nárkem mužové a ženy
výpravou velkou za poledním sluncem
a mečem Německem se probili,
až k výšinám hor těchto lesnatých;
a pochod jich se nezastavil dřív,
až v divoké to přišli údolí,
kde lučinami teče Muotta –
Zde neviděli nikde lidských stop,
jedinou chatu zřeli na břehu,
zde seděl muž a čekal na převoz –
Však divě vlnilo se jezero,
jet po něm nemožno; tu prohlédli
si blíže kraj, spatřili hojnost dříví
a v lesích našli dobré studnice
a zdálo se jim, v milé vlasti zas
že octli se. – Tu rozhodli se, zůstat,
Schwyz, staré městečko, zde vystavěli

a mnohý tuhý den tu měli, hvozd
než vymýtili i s kořenů spleť. –
Když počtu lidu půda nestačila,
tu k černé táhli hoře, do Weisslandu,
za věčnou hradbou ledu ukrytý
kde jiný lid žil s jiným jazykem.
Stanz městýs založili u Kernwaldu
a městýs Altorf ve údolí Reussy –
Však vzniku svého byli pamětliví
že ze všech cizích kmenů, od té doby
kteří se v středu jejich usídlili,
se najdou vždycky muži ze Schwyzu,
je srdce prozradí a jedna krev.

(podává jim ruce na levo i na pravo)

Auf der Mauer. Ba, my jsme jedno srdce, jedna krev!

Vsickni *(ruce si podávají)*. Jsme jeden národ, svorně jednat chceme.

Stauffacher. Jho cizí nesou jiní národové,

neb sami podali se vítězi.

I v našich krajích, v našem území

jsou usedlí, již slouží cizině

a otroctví jich dědí jejich děti.

Však my Švýcarů starých pravý kmen
vždy sobě zachovali svobodu,
my před knížaty nikdy neklekali,
bylť císař naším štítem volnou volbou.

Rösselmann. Ba říš nám štítem byla volnou volbou;

sám císař Fridrich v listu svém to praví.

Stauffacher. Bez pána není ani nejvolnější.

Být hlava musí, soudce nejvyšší,
kde v sporu možno právo čerpati.
Tož naši předkové pro tuto zem,
již staré pustině kdys vyrvali,
tu cest právali císaři, jenž pánem
se německé i vlašské země zve
a jako jiní říše svobodníci
k ctné službě zbraní se mu zaslíbili;
toť svobodníků pouze povinnost,
říš ochraňovat, jež je samé chrání.

Melchthal. Co nad to víc, je sluhů znamením.

Stauffacher. Šli ochotně na výzvu válečnou

za říšským praporem a s ním se bili.

Do Itálie táhli ozbrojeni,

na skrář mu dali římskou korunu.
Však doma vládli sami vesele
dle starých zvyků, vlastních zákonů.
Soud krevní nejvyšší byl císařův
Soud krevní nejvyšší byl císařův
a k němu stanoven vždy mocný hrabě
jenž ale v této zemi nesídlil,
jen v pádu vraždy býval zavolán,
pod širým nebem jasně, stručně soudil
vždy po právu, bez bázně před lidmi.
Kde stopy jsou zde, že jsme otroci?
Kdo jinak o tom tady ví, ať mluví!

Im Hofe. Ne, tak vše bylo, jak jste vypravoval,
my nestrpěli nikdy násilnictví.

Stauffacher. My neposlechli ani císaře,
když právo v prospěch knězi obracel.
Neb lidé z klášterů když Einsiedelu
se chtěli zmocniti té naší Alpy,
kde od pravěku jsme již pásali,
list starý na to opat vytáhnul,
jímž obdařen tou pouští bez pána –

že my tam byli zatajeno bylo –
Tu řekli jsme: „Je získán list ten list!
Co našeho, nemůže císař rozdat
a upře-li nám právo říš, my mužem
se v horách svých též odříkati říše.“
– Tak otci naši. Máme proto my
jha nového snad trpět ohavnost?
Od cizího snad snášet pacholka
co nesměl nám ni císař nabídnout?
– My tuto půdu sobě stvořili
svých rukou pílí, my jsme starý hvozd,
jenž medvěda byl divou brlohou;
na lidské proměnili obydlí;
my vyplenili dračí plemeno,
jež z bahen lezlo jedem napuchlé,
my roztrhnuli věčné mlhy plášť,
jenž visel šedý nad tou pustinou,
my skálu rozrazili, přes propast
jsme jistou lávku kladli poutníku my
tisíc let jsme pány této země,
tož naše jest – smí cizí pacholek

ted' přijít, nám pouta kovati,
na vlastní půdě hanobiti nás?
V té tísní nikde není pomoci?
(pohnutí mezi venkovany)
Ne, tyranů moc má též hranice.
Když utlačený nemůž práva dojit,
když nesnese již břímě své, tu směle
on nahoru si sáhne do nebes,
svá věčná odtamtud si sundá práva,
jež neprodajná stále visí tam,
bez úrazu tak jako hvězdy samy. –
Zas je to v přírodě jak v pravěku,
kde proti člověku jen člověk stojí, –
kdy v slední pomoc, nebo není jiné,
a nepomůže žádná, dán mu meč. –
My smíme hájit největší všech statků,
svou rodnou zemi, proti násilí,
my stojíme za ženy své a děti!

Všickni (*tlukou na mete*). My stojíme za ženy své i děti!

Rösselmann (*vstoupí do kruhu*). Než k meči sáhnete, vše rozmyslete!

Spor s císařem lze rozluštit snad v míru.

Jen slovo stojí to a tyrani,
již tísní vás, vám budou lichotit.
– Co často nabízeno vám, to vezte,
říš opusťte, uznejte vládu Rakous.

Auf der Mauer. Co pravil? My Rakousům přísahati!

Am Bühel. Jej neslyšte!

Winkelried. To radí zrádce nám. Nepřítel vlasti!

Reding. Ticho, soudruzi!

ze Sewy. Po hanbě té Rakousům holdovati?

Z Flüe. My násilím si nechat vyvzdorovat,

co po dobrém jsme dáti nechtěli?

Meier. Být otroky bychom pak zasloužili!

Auf der Mauer. Bud' z práva Švýcarského vyvržen,

kdo mluví, Rakousům že vzdát se máme!

– Slyš, ammanne, já chci tak, první zákon

to budiž zemský, jež tu stanovíme.

Melchthal. O vzdání Rakousům kdo mluví zde,

bud' sproštěn cti a psancem vyhlášen,

při krbu svém jej nikdo nehosti!

Všichni (*zvednou pravou ruku*). My chcem, to zákon bud'!

Reding (*po chvíli*). To zákon jest!

Rösselmann. Teď svobodní jste tímto zákonem.

Rakousy vzdorem nikdy nedosáhnou,
co nedali jsme vlídnou nabídkou –

Jost von Weiler. Dál jednejme!

Reding. Soudruzi, zda-li všechny

jsou vyčerpány mírné prostředky?

Snad neví o všem král, a docela,

co trpíme, snad není vůlí jeho.

I poslední to bychom zkusit měli,

než sáhnem k meči, svoji žalobu

mu přednésti. Jest vždycky strašlivé

i v spravedlivé věci násilí.

Jen tam Bůh pomáhá, kde lidem nelze.

Stauffacher (*ke Konrádovi Hunnovi.*) Teď na vás, byste zprávu podal. Mluvte!

Konrad Hunn. V Rheinfeldě byl jsem vhradě císařském,

na fojtů tvrdost abych stížnost ved

a list tam vyzved starých našich svobod,

ježž každý nový král nám potvrzuje.

Tam uviděl jsem posly mnohých měst

ze švábských zemí, z krajů Porýnska;

ti všickni dostali své pergameny

a veselí se domů vraceli.
Mne, posla vašeho poslali k radům,
ti s prázdnou útěchou mne propustili.
„Pro tenkrátě prý císař nemá kdy,
však někdy na nás prý se rozpomene“.
– A smuten když jsem sálem procházel,
tu Jana vévodu jsem plakat viděl,
stál v arkýři a kolem něho byli
ctní pánové z Wartu a Tegerfeldu.
Ti křikli na mne: „Pomozte si sami!
od krále spravedlnost“ nečekejte,
což svého bratra dítě neoloupil,
by jeho podíl jemu zadržel?
Chce po matce svůj díl jen vévoda,
je plnoletý přec a byl by čas,
by svoji zem a lid svůj spravoval.
A odpověď? Věneček na hlavu
mu císař dal řka: To prý zdoza mládí!“

Auf der Mauer. Vy slyšeli jste! Právo, spravedlnost tam nečekejte! Pomozte si sami!

Reding. Víc nezbude nám; nyní porad'te,

jak chytře k dobrému to konci svěsti!

Walter Fürst (*vstoupí do kruhu*). Chcem zhostit kletého se násilí,

svá stará práva, která zdělili

jsme od otců, si chceme zachovat i,

ne bezúzdne se shánět po novotách.

Co císařovo, zůstaň císaři;

kdo pána máš, služ mu dle povinností.

Meier. Mne statek v léno od Rakous je dán.

Walter Fürst Tož zůstanete dál mu služebný.

Jost von Weiler. Já daně platím pánům z Rappersweilu.

Walter Fürst. Jak posavad jste platil, plaťte dál.

Rosselmann. V Curichu přísahal jsem velké paní.

Walter Fürst Klášteru dáte, co je kláštera.

Stauffacher. Já nemám jiných len, jen léna říše.

Walter Fürst. Co musí býti, staň se, víc však ne.

My fojty s pacholky jich vyženeme

a rozboříme pevné jejich hrady,

však možno-li to, všecko bez krve.

At' císař vidí, že jen hnání nouzí

jsme odhodili úcty povinnost.

A uzří-li, že zůstali jsme v mezích,

snad státnicky svůj opanuje hněv

neb spravedlivou bázeň vzbudí národ,
jenž s mečem v pěsti mírnit sebe umí.

Reding. Však povězte již! Jak to skončit chceme?

Mát' v rukou množství zbraně nepřítel
a jistě neustoupí klidně nám.

Stauffacher. Však ustoupí, až uzří v zbrani nás

jej překvapíme, než se vyzbrojí.

Meier. To řekne se, však těžce vykoná.

Dva pevné hrady v zemi nám tu ční
ty budou hrozný nepřítel štít,
v zem naši kdyby vpadnouti měl císař
Rossberg a Sarnen nutno zmoci dřív
v třech našich zemích než zvednete meč

Stauffacher. Váhání můž být vrahům výstrahou

jeť mnoho nás, již o tajemství víme.

Meier. Ne, ve kantonech zrádců nenajdete.

Rösselmann. I horlivost, ač dobrá, zradit může.

Walter Fürst. Twing dostaví se, co my váhat budem ve Altorfu a fojt se opevní.

Meier. O sebe jde vám.

Kostelník. Proti právu všech.

Meier (*divoce*). My proti právu? To di Uri nám?

Reding. Juž ticho bud', při vaší přísaze!

Meier. Schwyz s Uri v shodě – my musíme mlčet.

Reding. Před obcí musím pokárati vás,

že prudkou myslí rušíte zde mír!

Což o společnou věc všem nejde nám?

Winkelried. Na boží hod, jestli to odložíme

dle obyčeje, všickni osadníci

kdy fojtu dary nosí na zámek:

Tak může deset nebo dvanáct mužů

bez podezření shromáždit se v hradu

s ostrými ukrytými bodáky,

jež rychle připevnit lze na hole,

neb ozbrojený nesmí nikdo na hrad.

Dav celý v nejbližším se lese zdrží,

až brány šťastně ostatní se zmocní,

v roh bude zatroubeno, ze zálohy

se oni vyřítí pak útokem.

Tak lehhou prací bude zámek náš.

Melchthal. Na Rossberg já se zkusím dostatí,

tam jedno zámecké mi děvče přeje,

je zblázním lehce, k noční návštěvě

že zapůjčí mi žebřík kolísavý;

sám budu-li tam, druhy vytáhnu.

Reding. Je vůle všech, by se to odložilo?

(většina zvedne ruku)

Stauffacher *(počítá hlasy)*. Většina dvacíti je nad dvanáct!

Walter Fürst. V den určený až všecky hrady padnou,

od hradu jednoho my k druhému

znamení kouřem dáme, celá zem

se rázem vzbouří v každém krajském sídle;

když uzří fojti, že to z tuha jde,

tu věřte, rádi že se vyhnou boji

a přičiní se, s mírným průvodem,

by dostali se za hranice pryč.

Stauffacher. Jen s Gesslerem to nepůjde tak lehce,

on strašně zbrojenci je obklíčen;

bez krve nepůjde to, ba i vyhnán

on strašný této zemi zůstane,

Jej šetřiti je skoro nebezpečno.

Baumgarten. Kde o krk jde, tam postavte mne jen

Tellovi vděčím za svou záchranu.

Rád život pro svou zemi v sázku dám,

čest uhájil jsem, srdce utišil.

Reding. Čas radu dá. Vyčkejte trpělivě.

I okamžiku dlužno lecos svěřit.

Však hled'te, co zde v noci sněmujeme,

na horách nejvyšších již roztavuje

své žhavé stráže jitro. – Rozejděm se,

než zora překvapí nás.

Walter Fürst. Nebojte se!

Noc pomalu se klidí z údolí..

(Všickni sňali bezděky klobouky a pozorují v tichém rozjímání ranní červánky.)

Rösselmann. Při tomto světle, jež nás nejdřív zdraví

z všech národů, tam v hloubi pod námi

v měst které bydlí těžkých výparech,

nového svazku složme přísahu.

- My chceme býti bratrů národ jeden,

tož v každé tísní, v každém nebezpečí!

(všickni mluví za ním zvedajíce tři prsty)

- Chceme svobodní být, jako byli otci,

smrt raději, než ve otrcctví žiti!

(zase tak)

Chcem důvěřit jen Bohu nejvyššímu

a ne se obávati moci lidí.

(rovněž tak, všickni se vbejmou)

Stauffacher. Svou cestou nyní každý odejdi

ku soudruhům svým ku své čeledi.

Kdo pastýř jsi, pas klidně na horách

a v tichu pro náš spolek získej přátel.

– Co do té doby ještě strpět dlužno,

to vytrpte! Ať vzroste účet zpupných

k dni, který dluhy všech i jednotlivců

vyrovná rázem. Vzteku každý nech,

pro celek pomsty šetři k pravé době,

jeť vinen loupeží na statku všech,

ve vlastní při kdo pomáhá sám sobě.

(Mezitím co na tři různé strany v největším klidu odcházejí, vpadne orkester nádherným tempem; prázdná scena zůstane ještě chvíli otevřena a ukazuje divadlo vycházejícího slunce nad ledovci.)

Jednání třetí.

1. scena.

Dvůr před Tellovým domem.

Tell zaměstnán je sekerkou, **Hedvika** domácí prací. **Walter** a **Vilém** hrají si v pozadí s malým lukem.

Walter (*zpívá*). Horami i lady

s šípem, lukem svým

spěje střelec mladý

jitrem růžovým.

Vzduchem beze hrází

supem kraluje, –

pohořím a srázy

střelec panuje.

Vše, co dálka skýtá,

stihne šípu let,

jeho lup, co lítá

i co leze, hned.

(*Přiběhne.*) Tětiva ve dví, sprav mi ji zas, otče.

Tell. Já ne. Sám pomůže si pravý střelec.

(*Chlapci se vzdálí.*)

Hedvika. Ti hoši zahy střílet začínají.

Tell. Cvičí se záhy, co chce mistrem být.

Hedvika. Kéž tomu učit by se nemusili!

Tell. Vše mají umět. Kdo chce životem

se svěží probít, na vzdor, na obranu

se musí schystat.

Hedvika. Běda, doma žádný z nich klidu nenajde.

Tell. Jak já ne, matko.

Pastýřem příroda mne nestvořila,

bez klidu za prchavým cílem těkám.

Neb řádně teprv užij u své žití,

když dobývat je denně musím zas.

Hedvika. Na úzkost^č ženy doma nemyslíš,

jež zatím hyne, tebe čekajíc.

Mne hrůzou plní vždy, co pacholci

o vašich smělych kusech vypravují.

Když loučíme se, srdce se mi třese,

že snad juž se mi více nevrátíš.

Zřím, jak jsi v pustých zbloudil ledovcích,

od tesu k tesu jak ses kroku chybil,

jak tebe kamzík zpětným skokem strh

do hloubi, kterak větrem lavina tě zasypala,

kterak pod tebou štít ziadný povoluje a ty klesáš
za živa pochovaný v děsnou hrobku.–
Smělého lovce alpského smrt chytá
ve sterých, měnicích se podobách!
To neblahé jest věru zaměstnání,
nad propastmi vaz div že nesrazíš.

Tell. Kdo bedliv slídí se zdravými smysly;

na Boha spoléhá a zručnou sílu,
ten nouzi se i nebezpečí vyhne;
horalá, věř mi, hory nezlékají.

(dokončil mou práci a odkládá nářadí)

Ted' vydrží zas dveře rok a den.

Sekerou v domě uspoří se tesař. *(Bere klobouk).*

Hedvika. Kam odcházíš?

Tell. Chci k otci do Altorfu.

Hedvika. Rci, nemáš v mysli něco záhubného?

Tell. Jak na to připadáš?

Hedvika. Cos proti fojtům

se chystá, byla schůzka na Rūth,

já dobře vím, že také ty jsi v spolku.

Tell. Tam nebyl jsem – však nikdy otčině

se neodcizím, když mne zavolá.

Hedvika. Kde nebezpečí, tam tě postaví;

jak vždy to nejtěžší tvůj úkol bude.

Tell. To uloží se každému, co snese.

Hedvika. Baumgartna v bouři rovněž přepravils

přes jezero – A byl to čirý zázrak,

žes ušel smrti s ním. – Což na ženu

a dítě nemyslils?

Tell. Ba myslil na vás;

a proto zachránil jsem otce dětem.

Hedvika. Plout po jezeře v bouři, není víc

na Boha doufat, však jej pokoušeti!

Tell. Kdo příliš rozmýšlí se, málo svede.

Hedvika. Tys dobrý, ochoten a sloužíš všem,

až v tísní budeš, potom budeš sám.

Tell. Bůh nedej, abych musil pomoc žádat.

(Vezme luk a šípy)

Hedvika. Nač bereš luk a šípy? Nech to zde!

Tell. Mně chybí ruka, když mi chybí zbraň. *(Chlapci se vrátí.)*

Walter. Kam otče, jdeš?

Tell. Jdu do Altorfu, hochu;

chceš se mnou k dědu?

Walter. Ovšem že chci, otče.

Hedvika. Fojt právě tam je, nechod' do Altorfu.

Tell. Dnes odchází.

Hedvika. Dřív odejít jej nech.

Nač vzpomínat mu na tě, však se hněvá.

Tell. Zlá vůle jeho ta mi neuškodí.

Co právo, dělám – co mi nepřítel?

Hedvika. Však takové on nejmíc nenávidí.

Tell. Že dostati se na ně nemůže. –

Mne rytíř jistě nechá na pokoji.

Hedvika. Jak o tom víš?

Tell. Nu, dávno není tomu

u Schächenthalu v divé pustině,

já lovil jsem, tu nikde lidské stopy,

a skalní jak jsem stíhal pěšinu,

kde možno nebylo se vyhnouti,

neb strmý skal tes visel nade mnou

a dole Schachen hučel strašlivě,

(Chlapci tisknou se z levé i pravé strany k němu a vzhlížejí k němu s napjatou zvědavostí.)

tu zemský fojt mi kráčel právě vstříc,

sám tady se mnou, jenž byl rovněž sám,

muž proti muži, propast vedle nás.

A sotva že mne spatřil tady pán

a poznal mne, kterého krátce před tím

pro malichernost těžce potrestal,

a viděl, že jsem řádně vyzbrojen

a že jdu proti němu, náhle zbled

i začla se mu třást i kolena,

já čekal, v ráz že u skály se sřítí.

– Mně líto bylo ho, já k němu přistoup

a skromně prál: „To já jsem, pane fojte!“

Však ani slůvko nemoh vypravit

z úst svojich, rukou pouze kynul mi

a mlčky, abych dál šel cestou svou;

já šel a jeho druž jsem poslal za ním.

Hedvika. On chvěl se před tebou. – Ó běda ti!

on neodpustí, žes jej viděl v mdlobě.

Tell. Mne hledat nebude, já se mu vyhnu.

Hedvika. Tam nechod' dnes jen. Raděj na lov jdi!

Tell. Co zdá se ti?

Hedvika. Mám hrůzu. Nechod' tam.

Tell. Jak bez důvodů se tak trápit můžeš?

Hedvika. Že bez důvodů, – Telle, zůstaň doma!

Tell. Že přijdu tam, já slíbil, milá choti.

Hedvika. Když musíš, jdi, však chlapce mi tu nech! –

Walter. Ne, maminko. Já půjdu s otcem svým.

Hedvika. Jak, Wälty, opustit chceš svoji matku?

Walter. Však přinesu ti něco od dědouška.

(odejde s otcem)

Vilém. Já s tebou zůstanu!

Hedvika *(obejme jej)*. Ty jedině

mi zůstaneš, ó drahé dítě mé!

(jde na zápraží a dívá se dlouho za odcházejícími).

2. Scena.

Divoká lesní krajina v soutěskách skalních. Bystřice padají se skal. Berta v šatu loveckém. Hned za ní Rudenz.

Berta. Jde za mnou. Konečně se vyslovím.

Rudenz *(chvatně vstoupí)*. Teď konečně jsem, slečno, s vámi sám,

nás otáčejí strže i tu tam;

v té pustině se svědka neobávám,

dlouhému mlčení rád výhost dávám. –

Berta. Jste jist, že nejde honba za námi?

Rudenz. Lov na jiné jest straně. – Teď neb nikdy!

Ten drahý musím chytit okamžik, –
svůj osud musím vidět rozhodnutý,
byť měl mne pro vždy od vás odloučiti.
– Ó nezbrojte svůj pohled dobrotivý
tou chmurnou přísností!-Neb kdo jsem já,
že smělé přání své k vám pozvedám?
Mně posud sláva jména nedala,
já nesmím v rytířů se stavět řady,
již v slávě, vítězní se kol vás kupí.
Mám jen své srdce plné věrné lásky.

Berta (*vážně a přísně*). O lásce mluvit smíte, o věrnosti,

nejbližším povinností nevěren?

(*Rudenz couvne.*) Vy otrok Rakous, jenž se zaprodal

cizinci, jenž váš utiskuje lid?

Rudenz. Jak od vás, slečno, tuto výčitku?

Než vás, zda jiného jsem hledal tam?

Berta. Na straně zrady chtěl jste najít mne?

Spíš ruku svou bych dala Gesslerovi,
jenž tiskne lid v jho, nežli synu Švýcar,

jenž, odrodilec, tak se zapomněl,

že jeho nástrojem se dělá sám.

Rudenz. Co, bože, uslyším!

Berta. Jak? co jest dražší

dobrému muži nad blaho svých milých?

Ctně srdce můž' mít „dražších úkolů,

než nevinnosti býti obráncem,

než obhajovat právo potlačených?

- Mně duše krvácí pro lid váš, pane,

s ním trpím, neb jej musím milovati,

neb skromný jest a přece síly pln;

mne celé srdce táhne k tomu lidu,

jejž více ctít se učím každým dnem.

- Však vy, jejž příroda a rytířství

za ochránce mu zrozeného dala,

jenž opouštíte jej a věrolomně

své zemi pouta kovat hotov jste,

vy raníte, vy urážíte mne,

že přemáhati musím k vám své zášti.

Rudenz. Což nezdám pro svůj lid to nejlepší?

Mír pod Rakous já žezlem mohutným

chci –

Berta. Otroctví mu chcete uchystati!

Vy z posledního hradu volnosti,
jenž na světě zbyl, chcete volnost vyhnat.

Lid svému štěstí lépe rozumí;

cit jeho pevný zdání nesvede.

Však vám hodili sítě přes hlavu –

Rudenz. Mnou Berto zhrdáte, zášť máte ke mně?

Berta. Líp mně by bylo, kdybych mohla tak –

Však musit nenávidět a zřít v záští,

jejž rádi bychom milovali –

Rudenz. Berto!

Ples nebeský mně vaším slovem zkvet,

však v okamžiku vrháte mne pět.

Berta. Ne, zcela není ve vás udušen

cit šlechtný! Jen dřímá, chci jej zbudit;

sám sobě –děláte vy násilí

cnost vrozenou kdybyste ubit měl;

však blaze vám, ta mocnější jest vás,

sám sobě na vzdor šlechtný jste, dobrý!

Rudenz. Vy neztrácíte ve mně důvěry?

Vším, Berto, mohu vaší láskou být!

Berta. Tím buďte, co z vás chce mít příroda!

Tam osvědčte se, kam vás postavila!

Své země držte se a svého lidu,

za svaté jejich právo bojujte.

Rudenz. Jak mohu získat vás, jak zváti svou,

když císaři se na vzdor postavím?

To vašich příbuzných je mocná vůle,

jež s vaší rukou vládne tyransky.

Berta. V kantonech lesních leží statky moje, když svobodný je Švýcar, jsem i já.

Rudenz. Ký rozhled, Berto, mi to otvíráte?

Berta. Mne získat přízní Rakous nedoufejte;

po dědictví mém ruce vztahují,

je spojit se svým velkým, tužba jejich.

Týž po zemích chtíč, vaší svobodu

jenž pohlit chce, i mne ohrožuje!

– Jsem, příteli, za oběť vyvolena,

za odměnu snad milci nějakému, –

kde doma lest a klam, ku císařskému,

mne dvoru chtějí rychle připoutat

tam pouta sňatku zřím, ježž nenávidím

jen v lásce, vaší lásce spásu vidím!

Rudenz. Vy rozhodla byste se, tady žítí

a v mojí otčině mou ženou být?

Ó Berto, všecka v dálku moje touha

což bylo to, než touha po vás jen?

Vás pouze na cestě jsem slávy hledal,

má všecka ctižádost má láska byla.

Ó můžete-li v tento tichý údol

se lesku odříkajíc uzavřítí –

ó pak jsem našel cíle touhy svojí;

proud světa může divě zmítaný

do bezpečného břehu hor těch biti. –

Víc touhy nestálé já nemám již,

bych posýlal ji ve života dáli,

pak clo kola ať uzavrou se blíž

v zed' pevnou, neproniklou tyto skály,

ten blahý údol, sevřen ze všech stran,

buď nebi pouze volný dokořán.

Berta. Teď jsi, jak srdce mé tě tušilo,

má víra v tebe, ta mne nesklamala!

Rudenz. Nuž s Bohem blude, který jals mne v síť!

Smím najít štěstí v svojí otčině.
Zde, vesele kde chlapec rozkvetl,
kde tisíc radostí mne kolem zpijí,
kde všechny zdroje mi a stromy žijí,
tě ve vlasti smím ku oltáři vésti!
Ó já ji vždycky miloval! To cítím,
mně ku každému scházela zde štěstí.

Berta. Kde našel bys ten ostrov blažených,
byť nebyl tady, v zemi nevinnosti?
Zde, stará věrnost kde jest domovem,
kam zrada cestu nenašla si s klamem?
Zde záštím nezkaleny hodiny
nám v jasu prechat budou, v štěstí samém,
– Tu v důstojnosti muže tebe zřím,
ty první z volných, v sobě rovných roji,
ctěn ryzí, volnou úctou, drahý jim,
sám jako král, jenž vládne v říši svojí.

Rudenz. Tu korunu všech žen zřím stati, tebe
v pŕvabu činné, ryzí ženskosti,
v mém domě ty mi vybuduješ nebe,
jak vesna šijíc květy v hojnosti,

ty luzným vděkem ozdobíš mi žití,

vše tebou zaplesá a bude žiti!

Berta. Proč truchlila jsem, víš již příteli,

zříc, nejvyšší to štěstí životní

jak bouráš si! – Ach, jakby zle mi bylo,

za zpupným kdybych měla rytířem,

za vrahem vlasti, v temný jiti hrad.

– Zde není hradu. Nedělí mne valy

od národa, ježž mohu oblažit!

Rudenz. Leč jak se spasím, – jak rozvážu léčku,

v níž, šílenec, jsem hlavu vložil sám?

Berta. Ji mužným rozhodnutím rozervi!

Buď z toho cokoliv – stůj při svém lidu!

Toť pravé místo tvoje! (*lovecké rohy v dálce*)

Honba k nám

se blíží. – Musíme se rozloučiti –

za vlast svou bojuj, za lásku to činíš!

My před jedním se třesem nepřítelem

a jedna volnost všechny spasí nás!

(*odejdou*)

3. Scena.

Louka blíž Altorfu.

V popředí stromy, v pozadí klobouk na týči. Prospekt ohraničen jest Bannbergem, nad kterým se vypíná ledovec.

Friesshardt a Leuthold na stráži.

Friesshardt. Číháme darmo. Nepřijde sem nikdo,

by klobouku svou úctu prokázal.

Jak výroční trh zde to jindy bylo;

teď jakby zpustošen je celý luh,

co strašák onen visí na tyčce.

Leuthold. Spřež ob čas ukáže se mávající

nám k zlosti sedranými čepicemi.

Kdo řádný muž, ten raději si zajde

o měštýse půl dlouhou oklikou,

než před kloboukem ohýbal by hřbet.

Friesshardt. A přece tady musí, z radnice

když ó polední vracejí se domů.

Tu myslil jsem, lov dobrý udělat,

neb nikdo nechtěl klobouk pozdraviti.

To zrovna spatřil kněžour, Rösselmann –

šel právě k nemocnému – postavil
se s Nejsvětějším zrovna u té tyče –
zvonečkem musel zvonit kostelník:
vše na kolena padalo, já s nimi,
vše monstranc zdravilo, leč klobouk ne. –

Leuthold. Slyš příteli, začíná se mi zdáti,

před kloboukem stojíme na pranýři;
toť pro jezdce jest přece urážka,
před prázdným kloboukem stát na stráži,
vždyť námi každý bude pohrdat.
– Klobouku poctu vzdávati, to přec
je na mou duši rozkaz bláznovský.

Friesshardt. A proč bys nectil prázdný, dutý klobouk?

Však před mnohou se prázdnou hlavou shýbáš.

Hildegarda, Mechtilda a Alžběta vystoupí s dětmi a

postaví se před tyčku.

Leuthold. A jsi mi také bídák úslužný,

rád přived bysi v zhoubu hodné lidi.

At' kdo chce kráčí tu kol klobouku,

já zavru oči nekoukám se tam.

Mechtiida. Zde visí fojt. – Jen s úctou kluci kolem!

Alžběta. Dej Bůh, by šel a nechal nám svůj klobouk;

huř věru nemohlo by nám již být!

Friesshardt (*rozhání je*). Táhněte odtud! Zatracené ženské!

Kdo po vás ptal se? Pošlete sem muže,

když píchá je to, rozkaz přestoupnu.

(Ženy odejdou.)

Tell vystoupí s lukem, veda chlapce za ruku jdou kolem klobouku do popředí jeviště a nevyšimají si ho.

Walter (*ukazuje na Bannberg*). Je otče pravda, že na hoře tam

strom každý krvácí, když zasáhnut

je sekerou? –

Tell. Kdo povídá to hochu?

Walter. To kmotr pastýř říká – zaklety

tam prý jsou stromy, kdo je poškodí,

ven z hrobu prý mu ruka vyroste.

Tell. Jsou stromy zaklety, to svatá pravda.

Zříš štítý hor tam, ony bílé hroty,

jež ve výši se v nebe ztrácejí?

Walter. To ledovce jsou, ty hřímají v noci,

šlou laviny nám s bouří v údolí.

Tell. Tak jest, a městys Altorf laviny

by nám již byly dávno zasypaly
svou tíží, kdyby nahoře tam hvozd
se tomu nepostavil na obranu.

Walter (*po malém přemýšlení*). Jsou otče země též, kde není hor?

Tell. Ty kdybys s našich výší sestoupil
a hlouběji vždy stoupal řekám v sled,
tu v dalekou bys přišel, rovnou zem,
kde horské bystřiny víc nehřímají,
kde s klidem tekou řeky pokojně;
zříš v úhly nebes volně v širém kraji,
tam žito v dlouhém luhu roste všady
a celá země na pohled jak sady.

Walter. Aj, otče rci, proč raděj nesej dem
tam, dolů do té krásné, cizí země,
než v bídě, v strachu tady strádati?

Tell. Zem krásná je a dobrá jako nebe;
leč kdo ji vzdělávají, neklidí
to požehnání, které silí.

Walter. Nejsou na dědictví svém svobodní jak ty?

Tell. Tam pole patří biskupu a králi.

Walter. Však v lesích smějí honit svobodně?

Tell. Zvěř patří pánu i vše ptactvo též.

Walter. Přec ryby smějí volně lovit v řece?

Tell. Tam řeka, moře i sůl patří králi.

Walter. Kdo je ten král, jehož se všichni bojí?

Tell. Ten jeden to, kdo chrání je a živí.

Walter. Což směle nemohou se sami hájit?

Tell. Tam soused nesmí věřit sousedovi.

Walter. Mně, otče, úzko z daleké té země.

tož raděj bydlím mezi lavinami.

Tell. Ba mnohem líp je, hochu, ledovce

za svými zády míti, než zlé lidi.

(chtějí odejít)

Walter. Aj, otče, viz tam klobouk na tyči!

Tell. Co nám je po klobouku! Pojd'me dál.

(Jak chce odejít, vystoupí proti němu Friesshardt s napřáženou pikou.)

Friesshardt. Ve jménu císaře! Ni o krok dále!

Tell *(sáhne po pice).* Co chcete mi a proč mne zdržujete?

Friesshardt. Vy porušil jste mandát. Pojd'te s námi!

Leuthold. Vy klobouku jste úctu neprokázal.

Tell. Nech jít mne, příteli!

Friesshardt. S ním do vězení!

Walter. Jak, otce do vězení? Pomoc, pomoc!

(volaje do sceny)

Sem mužové, pomozte dobří lidé!

Zde násilí! Jej chtějí uvězniti!

Farář **Rösselmann** a kostelník **Petermann** přichvátají s jinými třemi muži.

Kostelník. Co děje se?

Rösselmann. Proč chytáš toho muže?

Friesshardt. On císaře je nepřítel a zrádce!

Tell *(prudce jej chopí)*. Jak, zrádce já?

Rösselmann. Ty, příteli se mýlíš, to Tell je, řádný muž a dobrý občan.

Walter *(uzří Waltra Fürsta a běží k němu)*. Dědečku pomoz! Ubližují otci!

Friesshardt. S ním do vězení!

Walter Fürst *(pospíchaje)*. Stůjte, zaň já ručím!

Pro Boha, Telli, co se stalo zde?

Vystoupí **Melchthal** a **Stauffacher**.

Friesshardt. Zemského fojta panskou nadvládou

on zhrdá, neb ji nechce uznávat!

Stauffacher. To že by dělal Tell?

Melchthal. Ty, lotře, lžeš!

Leuthold. On klobouku zde úcty neprokázal.

Walter Fürst. A proto má být vězněn? Příteli,

mé rukojemství vem, jej jít nech.

Friesshart. Ruč za sebe a za svůj vlastní život!

Svůj úřad zastáváme. – Odved'te jej!

Melchthal (*k ostatním*). Toť násilí jest a do nebe volá!

Strpíme, odvést nám jej před očima?

Kostelník. My silnější jsme. Nestrpme to déle,

Druh druhu budeme v tom oporou.

Friesshardt. Kdo čelit chce zde fojta rozkazům?

Ještě tři venkované (*přiběhnou*). My pomůžem vám. Srazte jen je k zemi!

(**Hildegarda, Mechtilda a Alžběta se vrátí.**)

Tell. Sám pomohu si. Jděte, dobří lidé!

Či mníte, kdybych použít chtěl síly,

že snad bych bál se jejich oštěpů?

Melchthal (*k Friesshardtovi*). Jen opovaž se, chtějí nám jej vyrvat!

Walter Fürst a Stauffacher. Jen zvolna, tiše!

Friesshardt (*křičí*). Vzpouřa zde a odboj!

(*lesní rohy*)

Ženy. Fojt přichází sem!

Friesshardt (*křičí*). Odboj tu a vzpouřa!

Stauffacher. Křič holomku, až pukneš!

Rösselmann a Melchthal. Budeš mlčet?

Friesshardt (*křičí ještě hlasitěji*). Sem pomoc, pomoc sluhům zákona!

Walter Fürst. Fojt přichází. Ó běda, jak to skončí!

Gessler na koni drže sokola na pěsti, **Rudolf Harras, Berta a Rudenz**, velký dav ozbrojenců, kteří kruhem oštěpů celou scenu obklopí.

Rudolf Harras. Fojtovi z cesty!

Gessler. Rozežněte je!

Co lid se sbíhá? Kdo tu křičí: Pomoc? • (*ticho*)

Kdo byl to? Chci to vědět, (*k Friesshardtovi*)

Předstup sem: Kdo jsi a rei proč držíš toho muže?

(*odevzdá sokola sluhovi*)

Friesshardt. Tvůj zbrojenec jsem, mocný vladaři,

zde ustanoven na stráž u klobouku.

Při činu muže toho zastal jsem,

jak poctu klobouku zde odepřel.

Jej zatknout chtěl jsem, jak jsi poručil,

a násilím chce vyrvat mi jej lid.

Gessler (*po pauze*). Tak Telli pohrdáš svým císařem

a mnou, jenž zde na jeho místě velím,

že odepíráš poctu klobouku,

jejž v zkoušku poslušnosti tam jsem vztýčil?

Zlé svoje prozradil jsi zámysly.

Tell. Promiňte milý pane! Nerozmysl

to zavínil, ne pohrdání vámi.

Být povážlivý, nebyl Tell bych zván.

O milost zdám, víc nemá se tak stati.

Gessler *(po krátkém mlčení)*. Ty v střelbě z luku, Telli, jsi prý mistrem,

dí zvěst, že každému se vyrovnáš?

Walter Tell. To pravda jistě, pane. Se stromu

můj otec jabko srazí na sto kroků.

Gessler. To hoch tvůj, Telli?

Tell. Ano, milý pane!

Gessler. Víc dětí nemáš?

Tell. Chlapce dva mám, pane.

Gessler. A kterého z nich ty máš nejradši?

Tell. Mně oba milé děti, pane, jsou.

Gessler. Nuž Telli, jab'ko se stromu když srazíš na kroků sto, přede mnou osvědčit své musíš umění. – Nu, chop se luku, máš po ruce jej hned – a připrav se: ty s hlavy hocha jab'ko sestřelíš – Však radit chci ti, dobře miř, ať jab'ko na první ránu trefíš, chybíš-li, pak propadls mi, Telli, svojí hlavou.

(Všickni trnou leknutím.)

Tell. Co, pane slyším? – Co to hrozného

se na mne domýšlíte? – S hlavy děcka –

Ne, pane milý, to vám nenapadá –

Bůh nedopouštěj – ne, to od otce

vy opravdově žádat nemůžete!

Gessler. Ty s hlavy hochu jabko sestřelíš, já přeji si to, já to chci.

Tell. Já mám

svým lukem na tu drahou hlavu mířit

vlastního dítěte? – Spíš zemru sám!

Gessler. Ty střelíš, nebo umřeš se svým hochem.

Tell. Mám vrahem vlastního být dítěte!

Vy, pane, děti nemáte, co děje

se v srdci otcovském, vám známo není.

Gessler. Aj, Telli, teď jsi náhle povážlivý!

Mně bylo řečeno, že snílek jsi;

od lidských prý se lišíš způsobů.

Máš zvláštnosti rád – právě proto teď

jsem smělý kousek pro tě vyhledal.

Kdos jiný by se rozmýšlel. – Ty oči

jen přivřeš, a věc rázně uchopíš.

Berta. S tím bědným lidem nežertujte, pane,

hle, bledí chvějí se kol – z vašich úst

až příliš málo žertům uvykli.

Gessler. Kdo praví vám, že žertují?

(sáhne po větvi, která visí nad ním)

Zde jab'ko.

A z cesty jemu – jak je obyčejem,

ať dálku volí – osmdesát kroků

mu dám, nic míň ni více. – On se chlubil,

že na sto kroků trefí svého muže. –

Ted' střelče nechyb, zasáhni svůj cíl!

Rudolf Harras. To, Bože, do tuha jde. - Klekni chlapče,

jde o život, ó, pros juž fojta zah!

Walter Fürst *(stranou k Melchthalovi, který sotva svou netrpělivost přemáhá).* Jen tiše,
udržte se, já vás prosím!

Berta *(k fojtovi).* Juž toho, pane, nechte; tak si hráti

s úzkostí otcovskou, jest nelidské.

Ten ubožák, byť propad životem

za lehký přestupek vám, ví sám Bůh!

že desaterou smrt pocítil ted'.

Bez pohromy jej nechte odejít,

on zná vás juž, na tuto hodinu

i s vnuky svými bude pamatovat.

Gessler. Utvořte ulici! – Co váháš? K dílu!

Tys propad žitím, zabít mohu tebe;

a hled', tvůj milostivě kladu osud

do umělé tvé vycvičené dlaně.

Ten nesmí stěžovat na krutost soudu,

kdo stal se pánem svého osudu.

Ty jistým zrakem svým se vychloubáš,

zde, střelče, ukaž svoje umění,

cíl stojí za to, cena veliká!

Čem v terci stihnout, jiný také svede,

za mistra pravého mi platí ten,

kdo všady jist si svým je uměním,

v zrak jemuž, v ruku srdce nevstoupí.

Walter Fürst (*vrhne se mu k nohám*). My uznáváme vaši vznešenost,

nad právo dejte průchod' milosti,

půl statku vezměte mi, ano celý,

jen otci tuto hrůzu promiňte!

Walter Tell. Před falešníkem, děde, neklekej!

Já nebojím se. Rcete, kde mám stanout.

Můj otec ptáka v letu zasáhne,

on nechybí, když jde o srdce děcka.

Stauffacher. Což vámi nehne dětská nevinnost?

Rösselmann. Ó pamatujte, v nebi vládne Bůh,

kterému za své skutky zodpovíte.

Gessler (*ukáže na hochu*). Jej k lípě přivažte!

Walter Tell. Mne přivázat!

Ne! Nechci býti přivázán. Já chci

stát jako beránek a nedýchatí.

Mne svážete-li, toho nedovedu

a zuřit budu proti vazbám svým.

Rudolf Harras. Jen oči nech si zavázati, chlapče!

Walter Tell. Proč oči? Myslíte snad, že se bojím

před šípem z ruky otcovské? Chci pevně

jej očekávat, brvou nehnu ani.

- V ráz otče dokaž, jakým střelcem jsi!

On nevěří to, chce nás zhubit všecky –

střel, zasáhni cíl k vzteku zuřivce!

(Jde k lípě, jablko mu položí na hlavu.)

Melchthal (*k venkováním*). Ten rouhavý čin má před naším zrakem

být vykonán? Aj, nač jsme přísahali?

Stauffacher. Vše nadarmo. Nemáme žádných zbraní;

a kol nás vidíte les oštěpů.

Melchthal. Ó rychlým činem že jsme nejednali!

Bůh odpusť těm, kdo chtěli odkládat!

Gessler (*k Tellovi*). Nuž k dílu! Nadarmo zbraň nenosíme.

Zbraň vraždící je nebezpečno nosit,

na střelce často šíp zpět odskočí.

To zpupné právo, jež si sedlák béře,

uráží nejvyššího pána země.

Zbraň nositi má jen, kdo poroučí.

Luk s šípem nositi když těší vás

nuž já chci ukázat vám jejich cíl.

Tell. (*napne luk a položí naň šíp*). Utvořte ulici a z cesty jděte!

Stauffacher. Vy, Telli, chcete? – Nikdy! – Chvějete se. .

Vám ruka třese se i kolena –

Tell (*spustí kuši*). Mně zrak se kalí.

Ženy. Bože v nebesích!

Tell. (*k fojtovi*) Tu ránu promiňte mi. Zde mé srdce! (*odhalí si ňadra*)

Mne skolit dejte svými ozbrojenci!

Gessler. Tvůj život nechci, pouze chci tvůj výstřel.

Ty umíš, Telli, vše nic nezleká tě;

ty veslem vládneš zrovna jako kuší;

bouř nezděsí tě. o spásu-li běží, –

zde sebe spas – ty spasiteli všech!

(*Tell stojí v hrozném boji, škube rukama a koulí očima, jež brzy na fojta, brzy k nebi upírá. –*

Náhlé sáhne do svého toulce, vytáhne druhý šíp a zastrčí jej za kabátec. Fojt stíhá všechny jeho pohyby.)

Walter Tell (*pod lipou*). Střel otče, nebojím se.

Tell. Nuže, musím!

(sebere se a míří)

Rudenz (*který po celou dobu stál zde v nejprudším napjetí a jen násilím se zdržoval, předstoupí.*)

Dál nepoženate to, pane fojte,

Bůh ví, že ne. – To byla pouhá zkouška –

cíl dosažen. – Když přísnost přehnána,

tu moudrého se cíle pochybí,

a příliš napjat luk se strhává.

Gessler. Než na vás dojde, mlčte.

Rudenz. Já chci mluvit!

Já smím to. Svatá jest mi krále čest;

však tato vláda musí záští vzbouzet.

To není vůle králova. – Já smím

to tvrdit. – Takou krutost nezaslouží

lid můj; ba k tomu nejste ani zmocněn.

Gessler. Ha, taká smělost!

Rudenz. Já jsem tiše mlčel

k bezpráví zlému, které zde jsem viděl:

já zavíral své oko vidoucí,
já kypící a vzbouřené své srdce
jsem v ňadra svoje stlačil násilně.
Však déle mlčeti by zradou bylo
na vlasti své i na svém císaři.

Berta (*vrhne se mezi něho a mezi fojta*). Víc rozdráždíte ještě zuřivce!

Rudenz. Svůj opustil jsem lid, své příbuzenstvo

já strhal všechny svazky přírody,
jen abych mohl k vám se připojit. –
Všech prospěch já jsem doufal uspíšit,
když upevním zde císařovu moc. –j
S mých očí páska padá. – S hrůzou vidím,
že na propasti kraji jsem se octnul. –
Můj volný úsudek jste pomátl,
sved poctivé mé srdce, – Já jsem chtěl
svůj zničit lid, s nímž jsem to nejlíp myslil.

Gessler. Tak, smělče, se svým pánem hovoříš?

Rudenz. Můj pán je císař, vy ne – svoboden

jak vy jsem zrozen, s vámi chci se měřit
v rytířské každé cnosti bez bázně.
Kdybyste nestál zde v císaře jméně,

jež ctím i tenkrát, kdy je hanobíte,
svou vmetl bych vám ve tvář rukavici,
a v odvet byste vy mně musil stát
rytířským mravem. – Ozbrojencům svým
jen kyňte, nejsem bezbranný jak ti –

(ukazuje na lid)

Mám meč, a kdo se ke mně –

Stauffacher *(volá)* . Jab'ko spadlo!

(Mezitím co se všickni sem obrátili a Berta se vrhla mezi Rudenze a fojta, spustil Tell a vystřelil.)

Rösselmann. Hoch žije!

Mnohé hlasy. Jablko je zasáhnuto!

(Walter Fürst se potácí a klesá, Berta jej zadržuje.)

Gessler *(diví se)*. On vystřelil? Je možná? Šílený!

Berta. Hoch žije! Dobrý otče, přijďte k sobě!

Walter Tell *(přiskočí s jablkem)*. Zde otče jablko vždyť já jsem věděl, že neublížíš svému dítěti.

Tell *(stál s tělem ku předu nakloněným, jakoby chtěl za šípem – luk vypadl mu z ruky – jak vidí hochu přicházeti chvátá mu s otevřenou náručí vstříc a vyzvedne jej s prudkou vášnivostí k svému srdci; takto bez vlády sklesne; všickni stojí dojatai.)*

Berta. Ó dobré nebe!

Walter Fürst *(k otci a synovi)*. Ději! Moje děti!

Stauffacher. Buď Bonu chvála!

Leuthold. Však to byla rána, věk nejpozdější bude mluvit o ní.

Rudolf Harras. O střelci Tellovi znít bude zvěst,

v svých základech stát pokud hory budou.

(Podává fojtovi jablko.)

Gessler. Při sám bůh, jab'ko středem prostřeleno!

To výstřel mistrný, jej musím chválit.

Rösselmann. Ba, dobrá rána, ale běda tomu,

kdo přinutil jej, aby zkoušel Boha.

Stauffacher. Nuž vzhůru Telli, přijďte k sobě! Statně

jste vybavil se, volně jděte domů.

Rösselmann. Ó chvátejte, přiveďte matce syna!

(Chtějí jej odvésti.)

Gessler. Slyš, Telli!

Tell *(vrací se)*. Vaše vůle pane?

Gessler. Strčil's

šíp ještě jeden k sobě – ano, ano,

já dobře viděl to. – Co chtěl jsi s tím?

Tell *(v rozpacích)*. To, pane, bývá střelců obyčej..

Gessler. Ne, Telli, odpověď ta neplatí;

s tím asi jiné měl jsi obmysly.

Rci vesele mi, Telli, pravdu hned,
ať jakákoliv, za život ti ručím;
nač druhý šíp jsi vytáh?

Tell. Nuže, pane,

když za život mi ručíš, nuže slyš, –
chci důkladně ti pravdu povědět.

(Vytáhne z kabátce šíp a měří fojta strašlivým pohledem)

Tím šípem byl bych – tebe zastřelil,
kdybych byl zasáhnul své milé dítě;
a tebe byl bych nechybil se jistě!

Gessler. Nuž, Telli, život jsem ti zaručil

a rytířskému slovu dostojím.
Však zlé tvé že jsem seznal obmysly,
dám zavěsti tě tam a uschovat,
kde měsíc ani slunce nesvítí,
bych před tvými byl šípy bezpečen.
Jej chopte se a svažte jej!

(Sváží Tella.)

Stauffacher. Jak, pane,

tak smíte s mužem jednat, na kterém
se boží ruka zjevně ukázala?

Gessler. Uzříme, zda jej spasí po druhé.

– S ním na mou loď! Já jdu hned za vámi

a sám jej převézt chci do Küssnachtu.

Rösselmann. To nesmíte, sám císař nesmí to,

to čelí proti našim zápisům.

Gessler. Kde máte je? Což potvrdil je císař?

Ne, nepotvrdil. – Teprv poslušností

tu přízeň musíte si získati.

Však proti císaři jste rebelové,

za smělym táhnete jen odbojem,

vás všecky znám – ó já vás prohlíd všecky,

teď toho z vašeho si беру středu;

však všickni máte jeho viny díl.

Kdo's moudrý, uč se poslouchat a mlčet.

(Odejde, Berta, Budenz, Harras a ozbrojenci za ním, Friesshardt a Leuthold zůstanou zpátky)

Walter Fürst *(v prudkém bolu)*. Juž stalo se; on si juž usmyslil,

že musí zničit mne s mým celým domem!

Stauffacher *(k Tellovi)*. Ó že jste jenom dráždil zuřivce!

Tell. Ať přemůže se, kdo mou bolest cítí!

Stauffacher. Ó teď je všecko, všecko zmařeno,

jsmeť s vámi všickni v poutech svázání!

Venkované. (*Tella obklopují*). Ach, s vámi mizí slední těcha naše!

Leuthold (*přiblíží se*). Mně, Telli, líto vás – však povinnost...

Tell. Nuž s bohem!

Walter Tell (*tulí se k němu v divokém bolu*). Otče! otče, milý otče!

Tell (*zvedne ruce k nebi*). Tam nahoře tvůj otec! Toho vzývej!

Stauffacher. Nic ženě vaší od vás nevyřídím?

Tell (*zvedne vroucně hocha k srdci*). Hoch bez pohromy; mně pomůže Bůh!

(*Vytrhne se prudce a odejde za zbrojenci.*)

Jednani čtvrté.

Scena 1.

Východní břeh jezera Čtyřkantonského.

Podivně utvořené příkré skály na západě zavírají prospekt. Jezero jest rozbouřené, silné hučení a bouření, mezi to blesky a rány hromové.

Kunz z Gersau, Rybář a jeho hoch.

Kunz. Sám viděl jsem to, můžete mi věřit:

vše stalo se, jak vám jsem vyprávěl.

Rybář. Tell chycen, do Küssnachtu odveden,

muž v zemi nejlepší, páž nejstatnější,

když jednou šlo by o svobodu v boj.

Kunz. Sám po jezeře sem jej veze fojt;

když z Flüelen jsem odjížděl, v tom právě

se měli ku odjezdu; ale bouře,

jež začíná a která rovněž mne,

sem obrátit se, záhy přinutila,

ta asi pokazila odjezd jich.

Rybář. Tell v okovech vzdán fojta přesile!

Ó věřte, on jej pohřbí hluboko,

že neuvidí světlo denní víc!

Neb spravedlivé pomsty bát se musí
volného muže, zle jejž podráždil!

Kunz. Též zemský ammann, ctný pán z Attinghausů.

prý leží na smrt těžce nemocen.

Rybář. Tak praská naše kotva poslední!

On pouze ještě byl to, jenž svůj hlas
za práva lidu pozvednout! směl!

Kunz. Bouř valem roste. Mějte se tu dobře!

Ve vesnici si nocleh vyhledám,
na odjezd pomýšlet dnes nemožno.

(odejde)

Rybář. Tell zajat a náš svobodný pán mrtev!

Hlas drzý pozvedni teď tyranství,
stud všechn odvrhni! Neb ústa pravdy
jsou něma, oslepen zrak vidoucí,
páž, jež nás měla spasit, spoutána!

Hoch. Zlé krupobití! Pojd'te, otce v chatu,

neb radno není venku prodlévat.

Rybář. Ó zuřte větry, vzplaňte bleskové,

vy mračna lijte k zemi ručeje,
zem zatopte a zničte v zárodku

vše příští pokolení! Zavládněte
vy rozkacení diví živlové!
Sem medvědi i staří vlci zas
ze starých pustin, zem zas patří vám.
Kdo bez svobody chtěl by žiti zde!

Hoch. Jak propast duní, slyšte, jak řve vír,
tak neřádilo ještě v tomto jícnu!

Rybář. Na hlavu mířit svého dítěte,
žádnému otci nikdo neporučil!
A nad tím neměla by příroda
se vzbouřit vztekem? – Mne by nejal úžas,
by skály schýlily se v jezero
a ony hroty, věže ledové,
jež neroztály od stvoření dne,
by roztály, se srázných stekly chlumů,
by hory pukly a vše staré strže
se zhroutily a druhá potopa
vše sídla živých tvorů pohltila!

(zvonění)

Hoch. Slyšíte na horách tam zvonů hlas.
To jistě v bouři zvoník vidí loď

a zvoní, by se lidé modlili.

(vystoupí na pahrbek)

Rybář. Ó běda lodi, která v této chvíli

se v strašné této zmítá kolébce!

Zde veslo nepomůže ani veslař,

bouř pánem tu a s vlnou vítr hraje

v míč s člověkem. – Tu v blízkou ani v dál

zálivu není, by jej vlídně skryl,

kol příkré nehostiné skály trčí

vždy výš se vězíce a nastavují

mu srázná jen svá prsa kamenná.

Hoch *(ukazuje na levo)*. Hle, otče, loď a pluje z Flüelen.

Rybář. Bůh pomoz ubožákům! Jestli bouře

se jednou zachytila v této strži,

pak zuří tady s dravce úzkostí,

jenž tluče do železných mříží klece

a s vytím hledá východ nadarmo;

neb dokola ji skály obklopují,

jež úzký průsmyk strmě svírají!

(vystoupí na vršek)

Hoch. To panská loď je z Uri, milý otče,

znám rudou střechu i ten praporec.

Rybář. Ó boží soudy! Ano, on to sám!

Fojt přijíždí sem! – Tam ve vlnách jede

a v lodi s sebou veze zločin svůj!

V ráz rámě schvátilo jej mstitelovo,

teď silnějšího cítí nad sebou.

Ty vlny neposlechnou jeho hlas,

ty skály věru hlav svých neskloní

před jeho kloboukem! – Slyš, nemodli se

a nezasáhej v rámě soudcovo!

Hoch. Za fojta nemodlím se. – Já se modlím

za Tella, který též jest v lodi s ním.

Rybář. Ó nerozume živlu slepého!

Což musíš, abys schvátil vinníka,

lod' vrci v zhoubu s její veslařem?

Hoch. Hled', šťastně minuli juž Buggisgrat:

však síla bouře, která odráží

se od Čertova dómu zběsile

na velký Axenberg je vrhá zpět.

- Juž nevidím jich.

Rybář. Hackmesser tam trčí,

kde rozkotáno několik již lodí.

Když nedovedly moudře vyhnouti se,

tam ztroskotá se loď jim na srázu,

jenž kolmo spadá dolů v prohlubeň.

Však na palubě dobrý veslař jest;

kdo moh by zachránit je – pouze Tell,

však ten má páž i ruce spoutány.

Tell S lukem (*přijde rychlými kroky, rozhlíží se kol udiven a jeví nejprudší pohnutí. Když se octne na prostředku sceny, klesne k zemi vztáhnuv ruce k zemi a pak k nebesům*).

Hoch (*spatří jej*). Hled' otče, kdo ten muž jest, jenž tam klečí?

Rybář. On chytá zemi svýma rukama

a zdá se, jakoby byl bez sebe!

Hoch (*postoupíblíz*). Co vidím otče, pojd'te otče, vizte!

Rybář (*přiblíží se*). Kdo je to? – Věčný bože! Co? Toť Tell!

Jak přišel jste sem? – Mluvte!

Hoch. Nebyl jste tam chycen na lodi a v okovech?

Rybář. A nebyl odvezen jste do Küssnachtu?

Tell (*vstane*). Jsem na svobodě!

Rybář a hoch. Věru, zázrak boží!

Hoch. A odkud přicházíte?

Tell. Z lodi, tam.

Rybář. Co?

Hoch (*zdraven*). Kde je fojt?

Tell. Ten na vlnách se zmítá.

Rybář. Je možno? Ale vy? Jak vy jste zde? Jak ušel bouři jste i poutům svým?

Tell. Jen boží milostí: – Nuž poslyšte!

Rybář a hoch. Ó mluvte, mluvte!“

Tell. O tom, co se sběhlo v Altorfu víte?

Rybář. Všecko vím, jen mluvte!

Tell. Že fojt mne chytiti dal a pak svázat,
že na hrad v Küssnacht chtěl mne dovéztí.

Rybář. Ve Flüelen že s vámi na loď vstoupil,
to všecko víme; rcete, jak jste unik?

Tell. Já ležel v lodi svázán provazy,
bez zbraně, ztracen, nedoufal jsem víc
že veselou zář slunce uzřím kdys,
své manželky i dítek milou tvář,
bez útěchy jsem patřil na poušť vodní. –

Rybář. Ubohý muži!

Tell. Tak jsme pluli dál,
fojt, Rudolf Harras, jejich pacholci,
můj toulec s lukem vzadu ležely

blíž kormidla při zadním kraji lodě.
Tu na roh skalin když jsme vyjeli,
kde malý Axen ční, tu vůlí boží
tak vražedná bouř roztrhla se kolem,
se vyřítivši z jícnu Gottharda,
že veslaři ztratili odvahu
a mnili, žalostně že utonou.
Tu slyšel jsem, jak jeden ze sluhů
ta slova děl obrácen k fojtovi:
„Svou bídu, pane, vidíte, i naši,
jak vznášíme se na pokraji smrti, –
pro velký strach si rady nevědí
zde veslaři a cesty neznají.
Však tady Tell jest, věru statný muž,
jenž dobře umí s veslem zacházet;
což kdybychom ho v bídě užili?“
Tu pravil ke mně fojt: „Máš odvahy
nám, Telli, z této bouře pomoci?
tu sprostil bych tě ihned okovů!“
Já pravil však: „S pomocí boží, pane,
mám odvahu– a dostáném se odsud.“

Tak byl jsem zbaven svojich okovů,
stál u vesla jsem a plul poctivě;
jen zašilhal jsem stranou, kde můj luk;
a po břehu jsem slídlil pozorlivě,
kde vhodně by se mohlo vyskočit.
A jak jsem spatřil skalný výběžek,
jenž plosce ukláněl se v jezero –

Rybář. U paty velkého jest Axenu,

jej znám, však nemožno to, příliš srázný, -
ten nelze z lodě skokem dosíci.

Tell. Křik na sluhy jsem, by mi k ruce byli,

až octneme se vůči skalní ploše,
tam, děl jsem, nejhorší juž za námi. – Tam kdy
ž jsme ruče veslující přišli,
tu k Bohu za milost jsem zaúpěl
a ze vší síly zadní lodě kraj
jsem, opřev se, na skálu přirazil.

Vrás chyt jsem luk a toul a vyhoup se
na plochu skály skokem mohutným
a silným odkopnutím za sebe
jsem vrhnul člunek zpátky v jícn vod –

tam ať se zmítá podle vůle boží!

Tak stojím zde od bouře vysvobozen
i od násilí mnohem horších lidí.

Rybář. Bůh na vás činil zázrak patrný,
o Tellí! sotva smyslům lze to chápat.
Však rcete! Kam že nyní zamýšlíte?
neb nikde není pro vás bezpečí,
když fojt vyvázne z této bouře živ.

Tell. Já slyšel ještě spoután na lodi,
že u Brunnen chce přistát a pak přes Schwyz
mne odvést! že mínil na svůj hrad.

Rybář. A cestu tam by zvolil po souši?

Tell. Tak zamýšlí.

Rybář. Ó pak se ihned skryjte!

Bůh dvakrát nespasí vás z jeho ruky!

Tell. Kde v Arth a Küssnacht cesta nejbližší?

Rybář. Přes Steinen veřejná jde silnice,
však cestu kratší a těž tajnější
můj chlapec ukáže vám přes Lowerz.

Tell (*podá mu ruku*). Bůh zaplat' vám ten skutek. Buďte zdráv.

(*jde a vrátí se zas*)

Zda na Růth jste spolu přísahal?

vás, tuším, jmenovali...

Rybář. Byl jsem tam a na spolek náš též jsem přísahal.

Tell. Pak v Bürglen spěšte, buďte již tak dobrý!

Jeť žena má nade mnou v zoufalství,

jí rcete, že jsem zachráněn a skryt.

Rybář. Leč kam že prchnul jste, co mám jí říci?

Tell. Vy mého svaka u ní najdete

a jiné, na Rütli kdo přísahali, –

Ať statní jsou a mysle neztrácejí.

Tell volný jest a vládne paží svou;

víc o mne uslyší, co nevidět.

Rybář. Co zamýšlíte? Svěřte se mi s tím.

Tell. Až hotovo, se dozvíte dost časně.

(odejde)

Rybář. Jdi Jenny, cestu ukaž mu. – Bůh s ním!

Však cokoliv on podnik, svede šťastně.

(odejde)

2. scena.

Šlechtický dvůr v Attinghausech.

Svobodný pán sedí v lenošce umíraje. **Walter Fürst, Stauffacher, Melchthal** a

Baumgarten kolem něho zaměstnání. **Walter Tell** klečí před umírajícím.

Walter Fürst. Je konec s ním, jest na onom již světě.

Stauffacher. Jak mrtvý neleží – Ó hleďte, pero

se na jeho rtech chvěje! poklidný

jest spánek jeho, usmívá se tiše.

(Baumgarten jde ke dveřím a s někým hovoří.)

Walter Fürst *(k Baumgartenovi)*. Kdo to?

Baumgarten *(vrátí se)*. Paní Hedvika, vaše dcera;

chce s vámi mluvit a chce vidět hochá.

(Walter Tell se vzchopí)

Walter Fürst. Jak těšit ji? Což útěchu mám sám?

Což neřítí se vše na hlavu mou?

Hedvika *(vnikne)*. Kde dítě mé jest? Nechte, chci je vidět!

Stauffacher. Jen klidně, vzpomeňte, jste v domě smrti. –

Hedvika *(vrhne se na chlapce)*. Můj Wätty! Žije!

Walter Tell *(na její šíjí)*. Ubohá má matko!

Hedvika. Je pravda to? A jsi mi bez pohromy? *(Pozoruje ho s úzkostlivou pečí.)*

Je možno to? On mohl mířit na tě?

Jak moh to? – Nemá srdce. – On že mohl

šíp vystřeli ti na své vlastní dítě!

Walter Fürst. On s duší rozjízvenou bolestí

to učinil, neb o život šlo tady.

Hedvika. Ó kdyby otcovské měl srdce, mrtev

by tisíckrát byl, než to učinil!

Stauffacher. Vy boží chvalte milosrdný soud,

jenž řídil vše –

Hedvika. Což mohu zapomnit,

co mohlo stát se? – Bože na nebesích!

Let kdybych žila osmdesát, věčné

zřím chlapce v poutech, otce, jak naň míří

a věčně šíp mi v srdce poletí.

Melchthal. Jak fojt jej dráždil, paní, nevíte!

Hedvika. Ó, drsné srdce mužů! Jejich pýcha

když uražena, čeho dbají pak?

Ve slepém vzteku hříčce náhody

skrání děcka v sázku dají s hrudí, matky.

Baumgarten. Dost není zlý vašeho chotě osud,

že těžkou hanou zle jej urážíte?

Což nemáte cit k jeho útrapám?

Hedvika (*obrátil se k němu a dívá se naň velkýma očima*)

A ty máš slzy jen pro trudy druha?

– Kde byli jste, když spoután v okovy

byl statečný ten? Kde tu vaše pomoc?

Jen diváky jste bylí, strašný skutek

jste strpěli, když rvali přítele

z vašeho středu. – Jednal takto Tell

snad s vámi též? Stál snad pln soucitu,

když jezdcí fojta v patách byli tobě,

co před tebou bouřící jezero

se zmítalo? Ne, slzou nečinnou

tě nelitoval, skočil v člun a ženu

i dítě pro tvou spásu zapomněl. –

Walter Fürst. Co my jsme mohli k jeho záchraně,

tak málo nás a všichni bez zbraně!

Hedvika (*vrhne se na jeho prsa*). Ach, otče! I ty rovněž jsi ho ztratil!

zem ztratila ho a my všichni též!

Všem chybí on a my chybíme jemu!

Bůh zachraň jeho duši před zoufalstvím.

Ach, k němu v poušť hradního žaláře

nevnikne těcha přítele. – Což nemoc?

V žaláře vlhkých tmách on rozstůně se.

Jak Alpská růže bledne, zakrní

v bahnitém vzduchu, tak proň není žití,

leč v světle slunce v balsamických proudech
čistého vzduchu. Jakže, on a zajat!
Vždyť svoboda jest oddech jeho ňader,
žít nemůže on v hrobky výparech!

Stauffacher. Jen utište se! Chceme všickni jednat
a jeho žalář otevřít.

Hedvika. Co vy můžete konat bez něho?

Tell dokud volným, potud naděj byla,
přítele měla ještě nevinnost,
kdo pronásledován měl záštitu,
vás všechny spasil Tell. – Ach, dohromady
sto nejste jeho pouta rozvázat!

(Svobodný pán se vzbudí.)

Baumgarten. On hnul se, tiše!

Attinghausen *(se vztýčí)*. Kde jest?

Stauffacher. Kdo?

Attinghausen. Zde není, mne v sledním okamžiku opouští.

Stauffacher. Chce Rudenze. – Zda poslali jste proň?

Walter Fürst. Proň posláno jest, pane, utište se,
on sebe našel a jest nyní náš.

Attinghausen. On svojí vlasti mluvil na prospěch?

Stauffacher. Jak hrdina.

Attinghausen. Proč tedy nepřichází,

by přijal poslední mé požehnání?

Ach, cítím, se mnou již to rychle končí.

Stauffacher. Ne, pane šlechtyný, ten krátký spánek

vás občerstvil a jasný jest váš zrak.

Attinghausen. Bol život jest, on opustil mne též.

Jest po bolesti jako po naději.

(zpozoruje hochu)

Čí je to hoch?

Walter Fürst. Jej pane, požehnejte,

je vnuk to můj a běda sirotek!

(Hedvika klesne s hochem před umírajícího.)

Attinghausen. A sirotky vás všechny zanechám, –

ach, běda mi, můj pohled poslední

že musí vidět zhoubu otčiny!

Proč nejvyšší mi dána žití mez.

když musím s všemi nadějemi zmírat!

Stauffacher *(k Walterovi Fürstovi).*

Má v tomto temném zemřít zármutku?

Nemáme tuto chvíli poslední

mu krásným čáky zjasnit paprskem? –

Ó pozvedněte mysl, ctěný pane!

My nejsme sami, nejsme ztraceni!

Attinghausen. Kdo spasí vás?

Walter Fürst. My sami. Poslyšte!

Tři naše země daly slovo sobě

a slíbili si zahnat tyrany.

Jeť spolek uzavřen a svatá víže

nás přísaha. Ó přikročí se k skutkům

dřív, nežli nový oběh začne rok.

Váš prach spát bude v zemi svobodné.

Attinghausen. Ó mluvte dále! Spolek uzavřen?

Melchthal. V den jeden všecka tři se pozvednou

v okruhu hvozdů města ležící.

Vše připraveno jest, až v dnešní den

vše skryto dobře, ač sta o všem vědí.

Jeť podkopána půda tyranův;

dny vlády jejich jsou již sečteny

a brzy po nich stopy nebude.

Attinghausen. Což ale pevné hradby po krajích?

Melchthal. V den jediný ty všecky padnou též.

Attinghausen. Má také šlechta podíl na tom spolku?

Stauffacher. Na pomoc jejich v nouzi čekáme,

však posud přísahal jen rolník sám.

Attinghausen (vztýčí se pomalu celým tělem, u velkém udivení).

Když, v taký čin se rolník odvážil,

sám ze sobe a bez pomoci šlechty

když důvěřoval tolik síle své: –

Pak ovšem nemá víc nás potřebí,

my klidně mužem sestoupnu v hrob,

neb po nás žije – jinou silou chce i

se udržeti lidstva vznešenost.

(položí svou ruku na hlavu dítěte, které před ním klečí)

Z té hlavy, na níž jab'ko leželo,

čas nové lepší svobody vám vstane,

co staré padá, čas h! e proměněn

a z trosek nový život květem vzplane!

Stauffacher (*k Walter u Fürstovi*). Hle, jakým leskem oko jeho plá!

 Toť není zhasínání přírody,

 toť nového je žití paprslek!

Attinghausen. Sestoupí šlechta se svých starých hradů

 a městům měšťanský slib přísahá.

V Uechtlandu začlo to i v Turgavě,
ctný Bern již velitelskou vznáší skrář.
jeť Freiburg volným hradem svobodných,
juž čilý Curych zbrojí cechy své
v moc válečnou – juž láme se moc králů
o věčné valy jeho nezdolné –

(Ostatní mluví tónem věšteckým, jeho řeč stupňuje se až k nadšení).

Zřím knížata i urozené panstvo,
jak v brnění sem táhnou pospolu
a válkou hrozí lidu pastýřů.
Na smrt a život zaplane tu boj
a mnohý průsmyk sečí krvavou
se proslaví. Ve zástup oštěpů
se s nahou hrudí vrhne rolník sám,
svobodná oběť! Všecky rozdrťí,
květ šlechty padne, volnost vítězná
svůj prapor vztýčí!

(chytí ruce Waltera Fürsta a Stauffachera)

Proto držte se
a pevně – věčně – Cizí navzájem
si nebud' žádné místo svobodné. –

Na svých horách kol stráže rozestavte;

ať spolek k spolku rychle; sdruží se, –

jen svorně – svorně – svorně. –

(Klesne zpět v podušky – stydnoucí jeho ruce drží pevně ještě ruce ostatních. Fürst a Stauffacher pozorují ho micky ještě nějakou chvíli; pak odstoupí každý schňi cen vlastním zármutkem. Zatím vnikla sem tiše čeled' a blíží ses výrazy bud' tišší bud' prudší bolesti k mrtvole; někteří kleknou k ní a slzí na její ruku, mezi touto tichou scenou zvoní se na zvon hradní.)

Rudenz *(vejde k předešlým)*. Ó mluvte, žije, můž' mne slyšet ještě?

Walter Fürst *(ukáže na mrtvolu s odvráceným obličejem)*.

Vy nyní náš jste pán i ochrance

a tento zámek nese jiné jméno.

Rudenz *(uzří mrtvolu a stojí schvácen prudkou bolestí)*.

Což moje lítost pozdě přichází?

Což nemoh o pár tepů– žiti děl,

by viděl moje srdce změněné?

Já věrným jeho hlasem pohrdal,

ve světle pokud krácel. – Skonal teď,

jest pro vždy ten tam, jen mi zanechává

zde těžký dluh, jež nelze zaplatit! –

Ó rcete! Zemřel v hněvu proti mně?

Stauffacher. Co učinil jste, slyšel umíraje.

a žehnal smělosti, s níž mluvil jste!

Rudenz (*klekne ku mrtvole*). O svaté zbytky muže drahého!

Zde, mrtvolo! Já ti to přísahám
v tvou lednou stuhlou dlaň, – ó stržena
jsou všecka cizí pouta pro vždycky;
jsem svému lidu opět navrácen;
jsem Švýcar zas a Švýcarem být chci
Z té duše své - - - (*vstane*)
Ó plačte pro přítele,
pro otce všech, však neztrácejte mysle!
Mým není pouze jeho dědictví,
duch s jeho srdcem na mne sestupuj
a vykonat má svěží moje mládí,
čím jeho jsou vám dlužny šediny.
Ctný otče můj, svou podejte mi ruku!
Svou dejte Melchthale mně a vy též!
Ó neváhejte! Proč se odvracíte?
Můj slyšte slib a moji přísahu!

Walter Fürst. Nu učiňte tak. Srdcem k nám se vrací,
zaslouží důvěru.

Melchthal. Rolníka za nic jste vážil, co lze od vás očekávat?

Rudenz. Ó nemyslete na blud mého mládí!

Stauffacher (*k Melchthalovi*). Jen svorně bylo slední slovo otce.

To pomněte!

Melchthal. Zde moje ruka jest!

Sedláka ruka, pane urozený,

je také slovem muže. Čím jste bez nás?

Ba starším jest i náš stav nežli vás.

Rudenz. Jej ctím a chci jej chránit mečem svým.

Melchthal. To páže, pane, kteréž tvrdou zem

si podmaní, oplodí její lůno,

těž prsa muže chránit dovede.

Rudenz. Má prsa chraňte vy, chci chránit vaše,

tak jedni budem silní druhými.

Leč k čemu řeči, pokud plenem vlast

je cizích tyranů? Až vyčištěna

od nepřátel vlast bude společná.

pak chcem se všickni v míru srovnat!

(po malé pause)

Vy mlčíte? Nemáte slova pro mne?

Což nezasloužím vaší důvěry?

Tak musím proti vaší vůli snad

se vnucovat v taj spolku vašeho?

Na Rütli vy jste spolu rokovali –

a přísahali, – všecko, všecko vím,

co sjednáno, co jste mi nesvěřili,

jak svatou zachoval jsem zástavu.

Své vlasti já jsem nebyl nepřítelem

a nikdy nejednal bych proti vám.

Však neměli jste skutek odkládati,

čas kvapí, rázný čin jest nutný již –

Tell oběť vašeho jest odkladu. –

Stauffacher. My přísahali, dočkat k vánocům.

Rudenz. Já nebyl tam a nepřísahal s vámi.

Nu čekejte si, jednat budu.

Melchthal. Vy?

Rudenz. Ku otcům země teď se počítám,

má první povinnost je, chránit vás.

Walter Fürst. Navrátit zemi tento svatý prach,

je vaše první svatá povinnost.

Rudenz. Až volna bude vlast, pak na rakev

mu čerstvý věnec dáme vítězný.

Ó přátelé, ne pouze vaši věc,

já musím rovněž vybojovat svou
s tím tyranem. – Ó slyšte, zmizela
má Berta, tajně uloupena byla
z našeho středu drzým zločinem!

Stauffacher. To dovolil si tyran násilí

na šlechtičně, jež tady svobodná?

Rudenz. Já přátelé, vám pomoc sliboval

a první musím, od vás žádat ji.

Milenka urvána mi, ukradena.

Kdož ví, kde zuřivec ji ukrývá?

Jakého užívají násilí,

ji v svazek nutit, který nenávidí!

Ó pomozte mi zachránit i ji! –

Vás ráda má, má o zem zásluhy,

by pro ni každá páž se ozbrojila. –

Walter Fürst. Co chcete podniknouti?

Rudenz. Což já vím?

V té noci osud její halící,

v zoufalství toho strašné úzkosti,

kde nevím, pevného co chytit mám,

jen toto jasno stojí v duši mé:

Že pod troskami moci násilnické
jen může ona býti vyhrabána zas.
Jen všecky hrady když pěst naše zhroutí,
Snad v její žalář mužem proniknouti.

Melchthal. Nuž buďte naším vůdcem! S vámi jdem,

nač odkládati, co můžeme dnes?

Tell volný byl, když v Rütli přísaháno,

čin hrozný nebyl ještě vykonán,

čas nové zákony zas stanoví,

kdo zbabělý, by teď moh váhat ještě?

Rudenz (*K Stauffacherovi a Walteru Fürstovi*).

Vy ozbrojeni k činu hotoví

čekejte na horách, až žár se zdvihne,

neb rychleji než plachta člunu letí

vás o vítězství našem zpráva stihne,

pak vesele ty ohně přivítejte,

jak blýskavice hřměte na vrahy

a násilnictví stavbu ztroskotejte!

(*odejdou*).

Scena 3.

Průsmyk u Küssnachtu.

(Sestupuje se dolů mezi skalami a chodce lze, dříve než na sceně objeví, spatřiti již s výše. Skály zahrnují celou scenu; na jedné z nejkrajnějších jest výstupek s křoviskem.)

Tell (*vystoupí s luhem*). Tím průsmykem zde přijde dojista; –.

neb jiná cesta v Küssnacht nevede.

Zde dokonám to. – Všecko přeje tomu.

Tam bezový keř ukryje mne před ním

a odtamtud jej šíp můj dostihne,

mne stíhat úzká cesta zabrání.

Své účty s nebem fojte, uzavři!

Jsi souzen, hodina tvá odbila.

Já tiše žil a klidně. – Moje střela

na lesní zvěř jen byla mířená,

myšlenky moje cisty byly vraždy. –

Ty z mého poklidu mne zburcovals,

v jed dračí, kvasící se, proměnils

mně mléko zbožného smyšlení;

tys vycvičil mne že jsem hrůzám zvyk. –

Kdo hlavu děcka svého za cíl zvolil,

ten muž též trefit srdce nepřítele.
Své dítky ubohé a nevinné,
svou ženu musím před tvým vztekem chránit.
Když, fojte, napínal jsem tětívu,
když ruka má se chvěla, s ďábelskou
když rozkoší mne krutě donutil,
na hlavu mířit svého dítěte –
když zdrcen svíjel jsem se před tebou,
tu v nitru svém jsem strašnou přísahou
se zaslíbil, již pouze slyšel Bůh,
že nejbližší mé rány první cíl
tvé srdce bude. – Co jsem slíbil sobě
v pekelné toho okamžiku trýzni,
je svatý dluh, jež duše splatit žízni

Tys pánem mým a fojtem císařským;
však ani císař by si nedovolil
co ty – On tebe‘ poslal v tyto kraje,
bys právem soudil – přísným, neb se hněvá–
však nikoli, bys choutkou vražednou
moh všeho beztretně se –odvažiti.

Bůh žije, musí trestati a mstíti.

Ven z toulu nyní, dárce hořkých bolů,

můj klenote,. poklade největší, –

cíl nyní dám ti, který posavad

byl nedostižný každé tiché prosbě –

však tobě odolati nemožno. –

Ty družný luku, který tolikrát

mně sloužíval jsi ve hrách zábavy,

mne neopouštěj v strašné, vážné chvíli.

Jen tenkrát pevně.drž má tětivo,

jíž okřídlen byl často ostrý šíp –

byť první vyklouz chabě mojím dlaním,

já druhý nemám, bych jej poslal za ním.

(Chodci jdou přes jeviště.)

Na lávku sem si sednu kamennou,

jež kyne v krátký oddech poutníku. –

Zde není stání – každý dál se žene

a rychle cize kolem jednoho,

po jeho tísní neptá se. Zde kupec

jde starostliv, a lehce podkasán

zde kráčí poutník, za ním zbožný mnich
a chmurný lupič, hudec veselý
i vozka s těžce obtíženým koněm,
jenž z dálky, z končin jde, kde lidé jsou,
neb každá cesta vede v světa konec.
Jdou za svým cílem směrem svojich cest
za prací svou – mou tady vražda jest!

(sedne)

Když jinde otec odešel, ó děti,
to. na návrat zas bylo těšení;
neb s prázdnem nepřišel, vždy něco přines,
ať krásný byl to vzácný horský květ,
ať zvláštní pták to, nebo ammonit,
jak chodec nalézá to na horách. –
Za jiným lovem obrací se dnes,
s myšlenkou vraždy v pusté rokli sedí;
a život vraha to jest, nač on číhá.
– A přec jen na vás myslí, drahé děti
i teď, vás chránit, vaši nevinnost
před pomstou tyrana chce bránit na vždy
a proto luk svůj napne k dílu vraždy.

(vstane)

Na vzácnou číhám zvěř – vždyť neomrzí

to lovce blouditi po celé dny

a v tuhé zimě kolem těkati,

od skály k skále v krkolomný skok

se odvážit, po hladkých stěnách šplhat,

kde vlastní krví jen se přidržuje,

vše za kamzíka kořist chudičkou. –

O vzácnější zde cenu závodím,

hrud' mého soka, který chce mou zhoubu.

(z dálky je slyšeti veselou hudbu, která se blíží)

Svůj celý život zacházel jsem s lukem

a cvičil se dle střelců způsobu;

já často do černého trefil jsem

a domů přines mnohou pěknou cenu

ze závodů – však dnes chci provést

kus mistrovský, co v horách nejlepší

a v okolí, chci získat pro sebe.

(Svatba táhne přes ješviště a úžlabinou na horu. Tell dívá se na ni opřen o svůj luk; Stüssi, hlídač polní se k němu přidruží.)

Stüssi. To klášterní je šafář z Mörlischachu,

jenž svatbu slaví – bohatý to muž,
má jistě deset v Alpách salaší,
on z Jmisee odváží nevěstu,
v Küssnaehtu hojný v noci bude kvas.
Nuž pojd'te, zván je každý řádný muž.

Tell. V dům sňatku nehodí se vážný host.

Stüssi. Pryč se zármutkem, cos-li tíží vás!

Co přijde užijte, jsou časy zlé;
tož nutno rychle radost chopit,
zde svatba jest a jinde pohřeb snad.

Tell. A často jedno s druhým schází se.

Stüssi. To světa běh. Dost všady trudů jest

a příhod zlých, lavina v Glarnu sjela
a strhla celou stranu Glärnische,
jež propadla se.

Tell. Jak, což hory samy se kolísají? Pevné nic tu není.

Stüssi. I jinde věci podivné se dějí.

Tu s někým, z Baden šel, jsem hovořil.
Ku králi jakýs rytíř jeti chtěl,
však cestou potkal ho roj sršánů;
ti náhle jeho koně přepadli,

že zmučen mrtev klesl ku zemi,
a jezdec pěšky k cíli dorazil.

Tell. I slabý tvor má svoje žihadlo.

Armgart přijde s několika dětmi a postaví se ku vchodu průsmyku.

Stüssi. To věštbou velkých trudů obecných

pro těžké hříchy proti přírodě.

Tell. Dnem každým takové se věci dějí;

je zvěstovati zázrak nemusí.

Stüssi. Blah, v klidu kdo svou roli vzdělává

a bez úhony u svých doma dlí.

Tell. Dlít v klidu nemůže i nejtíší,

když zlému nevhod je to sousedu.

(Tell často v neklidném očekávání pozří k výši průsmyku.)

Stüssi. Zdráv buďte! – Čekáte zde na někoho?

Tell. Ba čekám.

Stüssi. Nuže šťastný návrat domů.

Vy z Uri jste? Náš milostivý pán,

pán fojt dnes přijde, čekají ho jistě.

Chodec *(vstoupí)*. Dnes fojta nečekejte více. Voda

tak vystoupila velikými dešti,

že všechny mosty přival potrhal.

(Tell vstane)

Armgart. *(postoupí v popředí).* Foit nepřijde?

Stüssi. Od něho něco chcete?

Armgart. Ba ovšem!

Stüssi. Proč pak stavíte se sem,

v ten průsmyk právě jemu do cesty?

Armgart. Zde nevyhne se mi, mne slyšet musí.

Friesshardt *(sestupuje chvatně úzlabinou avold do sceny).*

Dál z cesty lide! – Milostivý pán,

fojt zemský těsně za mnou přijíždí.

(Tell odejde)

Armgart *(živě).* Fojt přichází!

(Postoupí s dětmi v popředí sceny. Gessler a Rudolf Nadras objeví se na koních na výši průsmyku.)

Stüssi *(k Friesshardtovi).* Jak vodou prošli jste,

když přival všechny mosty odplavil?

Friesshardt. My s jezerem se prali, příteli,

nás žádná Alpská voda nezleká.

Stüssi. Vy v lodi byli jste v té hrozně bouři?

Friesshardt. Co živ, to budu věru pamatovat. –

Stüssi. Ó vypravujte!

Friesshardt. Nechte, musím napřed,

na hradě fojtův příchod ohlásit.

(odejde)

Stüssi. Byť hodní lidé byli v oné lodi,

k dnu stopen byl by každý, muž i myš;

těch oheň ani voda netkne se.

(ohlédne se)

Kde lovec, s nímž jsem právě hovořil?

(odejde)

Gessler a Rudolf Harras na koních.

Gessler. Co, chcete, mluvte, císařův jsem sluha;

jak zalíbit se mu, má snaha všecka.

Sem neposlal mne, bych se mazlil s lidem

a lichotil mu. – Čeká poslušnost,

spor o to jest, kdo pánem být má v zemi,

zda sedlák nebo císař.

Armgart. Teď je čas, svou prosbu teď mu mohu přednésti.

(bojácně se blíží)

Gessler. Já nevztyčil jsem klobouk v Altorfu

pro pouhý žert, též zkoušet srdce lidu

jsem nechtěl, neb je ode dávna znám.

Já vztyčil jej, aby se naučili

ohýbat záda, která přímo nesou –

To nepohodlí tam jsem vztyčil jim

do cesty, kudy musí jiti, zrakem

by na to narazili, na pána

by vzpomněli si, ježž už zapomněli.

Rudolf. Však jistá svoje práva má přec lid. –

Gessler. Ty odvažovat, nyní není času!

Jsou v proudu právě nedozírné věci,

dům císařský chce msti, slavně otec

co zahájil, chce dovršiti syn.

Ten malý národ kámen v cestě nám.

Tak nebo tak – On podrobit se musí.

(Chtějí dále. Armgart vrhne se fojtovi do cesty.)

Armgart. Ó milosrdí, pane fojte! Milost'!

Gessler. Na cestě veřejné co vtíráte se v cestu mi?

Armgart. Mám ve vězení muže,

o chleba křičí bední sirotci,

ó smilujte se, pane, s naší bídou!

Rudolf. Kdo jste? Kdo váš je muž?

Armgart. Ach, ubohý

to sekáč v horách, který na Rigi
nad propastmi žne trávu, nikomu
jež nepatří na skalách srázných,
kam se neodváží vlézt dobytek.

Rudolf (*k fojtovi*). Ví Bůh, to bědný život ubohý!

Propusťte, prosím, toho ubožáka!
Ať zavínil již cokoliv, dost trestem
je, věřte, jeho děsné řemeslo.

(*k ženě*)

Vám právo stane se. – Jen prosbu svou
na hradě předneste. – Zde nevhod tak.

Armgart. Ne, ne já z toho místa nehnu se,

až navrátí mi mého chotě fojt!
Juž šestý měsíc leží ve věži,
na soudcův darmo čeká rozsudek.

Gessler. Mne, ženo, chcete nutit? Odtud pryč!

Armgart. Chci spravedlnost fojte! Ty jsi soudce

na místě Boha zde i císaře.
Svou konej povinnost, jak spravedlnost
od Boha doufáš, tak ji konej nám!

Gessler. Pryč s očí mi s tím drzým lidem, pryč!

Armgart (*vpadne koni v uzdu*) Ne, více věru ztratit nemohu. –

Ty, fojte, z místa se mi nepohneš,
až právo zjednáš mi. – Vrašť čelo své,
krut' očima, jak chceš. – Jsme bez míry
juž nešťastní, že neptáme se víc
po hněvu tvém –

Gessler. Mně, ženo z cesty jdi,

neb přes tebe můj dále půjde kůň.

Armgart. Ať přes mne jde! Zde

(*strhne své děti k zemi a vrhne se mu s nimi do cesty*)

ležím před tebou
se svými dětmi – nech ty sirotky,
ať oře rozšlape je kopyto!
To není nejhorší, co učiníš.

Rudolf. Jste, ženo, šílená?

Armgart (*prudčeji pokračuje*). Vždyť dávno juž

zem císaře svou nohou sešlapals!
– Jsem pouze žena. Kdybych byla mužem,
cos věděla bych věru lepšího,
než v prachu tady –

(Je slyšeti předešlou hudbu ve výši průsmyku, ale z tlumeně).

Gessler. Kde jest moje čeled'?

Ji odtrhněte odsud, učiním
v mém hněvu, co bych jinak litoval.

Rudolf. Tvá čeled' sem se dostat nemůže,

jeť, pane, průsmyk svatbou uzavřen.

Gessler. Jsem ještě příliš shovívavý vládce;

lid tento ještě volný jazyk má,
on není dosti zkrocen, jak má být. –

Však změní se to, já to slibuju

já zlomím tuto tuhou, tvrdou mysl,

drzého zkruším ducha svobody,

já nový zákon vydám těmto zemím,

já vydám – chci –

(Šíp jej protkne; on sáhne si rukou k srdci a klesá, slabým hlasem)

Bud' milostiv mi, bože!

Rudolf. Co je to Bože? – Odkud to jen přišlo?

Armgart *(vyskočí)*. To vražda! padá, klesá, on je raněn!

Do srdce právě on je raněn střelou!

Rudolf *(seskočí s koně)* Ký děsný případ – Bože – pane fojte –

vzývejte Boha – vy jste synem smrti –

o smilování!

Gessler. To jest Tellův šíp!

(Snesl se s koně v náruč Rudolfa Harrasa a jest položen na lavici)

Tell *(objeví se na skále)* Ty střelce znáš, jiného nehledej!

Jsou volné chaty, jistá nevinnost,

ty neuškodíš více této zemi.

(zmizí s výšiny, lid sem se valí)

Stüssi *(včele jich)*. Co děje se tu? Co se stalo zde?

Armgart. Byl zemský fojt zde šípem zastřelen.

Lid *(žene se sem)* Kdo zastřelen jest?

(Mezitím co první ze svatebního průvodu sem dojdou, jsou nejzadnější ještě na výšině, hudba hraje dále).

Rudolf Harras. On nám vykrvácí.

Sem k pomoci! A vraha stíhejte!

– Tak s tebou končí to, jsi ztracen juž,

mou nechtěl slyšeti jsi výstrahu!

Stüssi. Zde bledý leží juž a bez dechu!

Hlasy. Kdo učinil to?

Rudolf Harras. Šílí tento lid,

jenž k vraždě hraje? Hned ať utichnou!

(Hudba rázem utichne, více lidu se přižene.)

Ó mluvte, pane fojte, můžete-li

nic svěřit nechcete mi?

(Gessler dává rukou znamení, opakuje je divoce, když mu nemůže hned býti porozuměno.)

Kam že mám?

Do Küssnachtu? Já nerozumím věru. –

jen trpělivost mějte. – Nechte všeho –

a s nebem jen se hleďte smířiti.

(Celá svatební společnost obklopí umírajícího s bezcitnou hrůzou.)

Stüssi. Jak zblednul – Smrt mu k srdci přišla teď,

– hle, v sloupu oči má.

Armgart. *(zvedne dítě do výšky)* Sem hleďte– děti

a vizte, kterak zmírá zuřivec!

Rudolf Harras. Šílené ženy, což nemáte cit,

že na té hrůze pást se můžete?

Sem – Pomozte. – Což nikoho tu k ruce,

by pomoh šíp mu z ňader vytáhnout?

Ženy *(ustupují)*. Jak toho dotknout se, ježž zdrtil Bůh?

Rudolf Harras Vás kletba stihni! *(tasi)*

Stüssi *(vpadne mu do rány)* Pane, zadržte!

Zde konec vaší vlády. Tyran země

je mrtev, nesneseme násilí,

my, pane, teď jsme lidé svobodní!

Všichni (*bouřlivé*). Zem svobodna jest!

Rudolf Harras. Nuže tam to došlo?

Tak rychle končí strach a poslušnost?

(k žoldákům, kteří sem vnikli)

Vy zříte vraždy skutek hrůzyplný,

jenž stal se zde – již není pomoci –

a marná věc je vraha stíhati.

Nás jiná péče tíží. Na Küssnacht

císaři spějte chránit jeho hrad!

Neb všechny svazky poslušnosti, řádu

jsou přetrhány v tomto okamžiku

a důvěřovat nelze nikomu.

(odejde s žoldáky, vystoupí šest milosrdných bratrů)

Armgart. Jdou milosrdní bratři – z cesty jděte!

Stüssi. Sem havrani, – zde oběť naleznete!

Milosrdní bratři (*utvoří kol mrtvolý polokruh a zpívají hlubokým hlasem*).

Smrt u člověka stane hned

a jemu nedopřeje času,

jej srazí tam, kde cesty střed,

jej vyrve z žití hodokvasu.

Ať hotov či ne, musí jiti,

před soudce svého předstoupiti.

(mezi opakováním posledních řádků spadne opona).

Jednání páté.

Scena 1.

Veřejné prostranství u Altorfu.

V pozadí hrad Zwing Uri s lešením jako v třetí scéně prvního jednání. Na levo je vyhlídka do hor, na nichž všech ohnivé signály hoří. Svítá, zvony znějí z různých vzdáleností.

Ruodi, Kuoni, Werni, Mistr kamennický a mnozí jiní venkované, jich ženy a děti.

Ruodi. Zda vidíte ty ohně na horách?

Kamenník. A slyšíte hlas zvonů přes lesy?

Ruodi. Nepřítel zahnán.

Kamenník. Hrady dobyty.

Ruodi. A my zde v Uri ještě trpíme

na půdě naší zámek tyranův?

Jsme poslední, již chceme být svobodni?

Kamenník. Jho stati má, jež mělo zkrotit nás?

Nuž dolů s ním!

Všickni. Ba dolů, dolů, dolů!

Ruodi. Kde Stier jest z Uri?

Stier von Uri. Zde jsem, co mám dělat?

Ruodi. Vy vstupte na stražiště, dujte v roh,

at' hlaholení to v dál zní po horách,

at' každý ohlas vzbuzen v stržích skal
sem svolá všechny statné muže z hor,
co nevidět.

(Stier von Uri odejde).

Walter Fürst *(vstoupí).*

Walter Fürst. Zadržte přátelé,

zvěst nemáme, co v Schwyzu stalo se
a v Unterwaiden, dlužno vyčkat poslů.

Ruodi. Nač čekati, již tyran mrtev jest

a pro všechny den zaplál svobody.

Kamenník. Což není dost těch poslů ohnivých,

již svítí do kola nám po horách?

Ruodi. Sem k dílu všickni, muži, ženy sem!

Pryč s lešením! Oblouky strhejte!

Zdi rozvalte! At' nezůstane kámen

na kamenu!

Kamenník. My jsme to vystavěli,

tak zbouráme to.

Všickni. Vzhůru! Se vším dolů!

(vrhnou se ze všech stran na hrad)

Walter Fürst. Jsou v proudu již. Jich nezadržím víc.

Melchthal a Baumgarten vstoupí.

Melchthal. Jak? Hrad zde stojí, Samen v popeli

a Rossberg jest již dávno v rozvalech?

Walter Fürst. Vy Melchthale, Báni volnost nesete?

Jest prosta všade nepřítel zemi?

Melchthal (*obejme její*). Je prosta, potěšte se starý otče!

V tom okamžiku, co zde mluvíme,

v Švýcařích není více tyrana.

Walter Fürst. O rcete, jak jste zmocnili se hradů?

Melchthal. To Rudenz byl, Sarnenský dobyl hrad

odvážným kouskem mužné statečnosti.

Já v noci před tím zmoh se Rossbergu.

Však slyšte, co se stalo. Když jsme hrad

juž prázdný zapálili vesele,

když s praskotem se plamen k nebi zdvihnul,

k nám Dichthelm, Geslerův dráb, vrazil v tom

a křičel, slečna z Brunecku tam hoří.

Walter Fürst. Ó věčný Bože!

(*trámy lešení se řítí s praskotem*)

Melchthal. Tady potají

na rozkaz fojtův byla vězněna.

Vstal Rudenz vztekle – nebo slyšeli

jsme trámy řítit se i veřeje

a z dýmu doléhal k nám strašný kvil

té nešťastnice.

Walter Fürst. Však je zachráněna?

Melchthal. Zde třeba odvahy a rychlosti!

- Jen kdyby naším on byl šlechticem,

z nás každému by život drahý byl;

však s námi přísahal a slečna Berta

lid milovala – a tak s odvahou

jsme v žár se vrhli, nasadili život. –

Walter Fürst. Jest zachráněna?

Melchthal. Ano. Já a Rudenz

jsme vynesli ji sami z plamenů

a s třeskem za námi se trámy ssuly.

Když zachráněna opět k sobě přišla

a pozdravila světlo nebeské,

tu Rudenz vrhnul se mi na šíji

a mlčky slavně jsme si přísahali,

že v ohně žáru pevně skalený

náš spolek bude pro vše změny losů.

Walter Fürst. Kde Landenberg je?

Melchthal. Unik přes Brünig.

Mou nebylo to vinou, se zrakem
že zdravým tán, jenž oslepil mi otce.
Já za ním chvátal, stih jej na útěku
a strh jej v hněvu k nohám otcovým.
Meč tasen vznášel se mu nad týlem.
Však milosrdí starce slepého
na jeho kvil mu darovalo život.
I přísah slavně, že se nenavráť;
slib dodrží, neb poznal naše rámě.

Walter Fürst. Vám blaze, že jste čisté vítězství

si krví nezprznili!

Děti (*běží s troskami lešení přes jeviště*). Volnost! Volnost!

(*Roh z Uri hlasně troubí.*)

Walter Fürst. Ó, jaký svátek, budou vzpomínati

dne toho děti ještě v kmetství svém.

(*Děvčata přinesou klobouk na tyči, celá scena se naplní lidem.*)

Ruodi. Zde klobouk, jemuž jsme se klanět měli.

Baumgarten. Nuž rozhodněte, co s ním stát se má?

Walter Fürst. Můj vnuk stál, bože, pod tím kloboukem!

Hlasy. Památku zničte na moc tyranů!

Do ohně s ním!

Walter Fürst. Ne, klobouk schováme!

Za nástroj sloužit musil tyranství,

buď svobody nám věčným znamením!

(Venkované, muži, ženy a děti stojí a sedí na trámech zbořeného lešení v malebných skupinách do kola ve velkém polokruhu.)

Melchthal. Tak vesele stojíme ná rozvalech

tyranství, tak jest slavně splněno,

co, druzi, na Rūth jsme přísahali.

Walter Fürst. Je dílo začato, ne skončeno.

Ted' třeba svornosti a dobré mysle:

král otáletí dlouho nebude,

by fojta svého pomstil smrt a zpátky

by vyhnaného přived násilím.

Melchthal Ať přitáhne sem s celým vojskem svým

Přec z vnitra země vyhnán nepřítel;

nepřítel z věnčí juž nás nepoleká.

Ruodi Pár průsmyků jen otvírá mu zem,

ty kryti chceme všickni svými těly.

Baumgarten. Náš věčný spolek víže navzájem,

a nepoděsí nás voj králův celý!

Rosselmann a Stauffacher vstoupí.

Rösselmann (*vcházeje*). To strašlivé jsou soudy Hospodina

Venkované. Co stalo se?

Rösselmann. V jakých to žijem časech!

Walter Fürst. Co stalo se? Aj, pane Wernere,

co nesete nám?

Venkované. Co se stalo?

Rösselmann. Trňte při zvěsti té!

Stauffacher. Jsme vyproštěni bázni. –

Rösselmann. Je císař zavražděn.

Walter Fürst. Ó velký bože!

(Venkované s hlukem obklopí Stauffachera).

Všickni. Jak? Císař zabit? Slyšte, císař zabití

Melchthal. To nemožno, tu zprávu odkud máte?

Stauffacher. To jisté jest, U Brucku Albrecht král

pad rukou vraha – hodnověrný muž

Jan Müller přinesl to ze Šaffhús.

Walter Fürst. Kdo odvážil se na ten děsný čin?

Stauffacher. Je děsnější tím, kdo jej vykonal.

Syn jeho bratra, jeho synovec,

Jan, Švábský vévoda, to učinil.

Melchthal. A co jej hnalo k skutku otcovraždy?

Stauffacher. Díl otcovský mu císař zadržoval;

oň netrpělivý jej upominal.

Šla krajem zvěst, že chce jej zcela zkrátit

a odbýt biskupskou jen čepicí.

Bud' jakkoliv, zlé radě soudruhů

ten mladík svoje ucho přiklonil

a se šlechtici z Tegernfeldu, s Palmem

a z Warty, s pánem z Eschenbachu též

když nemoh domoci se svého práva,

se pomstít vlastní rukou uzavřel.

Walter Fürst. Ó rcete, hrozný čin jak vykonán?

Stauffacher Ze Steinu v Badensku král přijížděl

k Rheinfeldu směrem, kde byl jeho dvůr,

a knížata s ním Jan i Leopold

a průvod jiných urozených pánův.

Když přišli k řece Reusse pospolu

tam, kde jest potřeba se převéztí,

do lodě náhle vnikli vrahové,

od družiny císaře oddělili.
Když kníže polem jel pak zoraným,
– dle pověsti z dob starých, pohanských
prý velké město spí tam pod zemí –
před zrakem jak měl starý zámek Habsburg,
zkaď rodu jeho vzešla vznešenost,
Hans vrazil jemu dýku do krku,
a Palm jej na to probod oštěpem
a hlavu rozpoltil mu Eschenbach,
že skácen vlastní padl do krve
na svojí půdě svými zavražděn.
Z druhého břehu viděli ten čin,
však odděleni byli řekou, mohli
křik pozvednouti leda malátný;
u cesty chudá žena seděla
a v jejím klínu císař dokrvácel.

Melchthal. Tak předčasně on v hrobu klesl jícen,
jenž všecko svým chtěl zváti nenasycen!

Stauffacher. Děs k nepopsání v zemi zavládnul;
jsou zavřeny hor všechny průsmyky,
stav každý střeží svoje hranice;

i starý Curych zavřel brány svoje,
jež otevřeny stály třicet let;
má každý z vrahů strach a ještě větší
má z mstitelů, neb kletby prohlášením
sem táhne z Uher přísná Anežka,
jež nezná něžnost svého pohlaví,
by královskou krev svého otce mstila
na celém rodu jeho vrahů všech,
na jejich dětech, vnukách, čeledi,
ba na kameni samém jejich hradů.
I přísahala celá pokolení
v hrob otcův, že prý sešle, ve krvi
chce koupat se jak v rose májové.

Melchthal. Je známo kam snad prchli vrahové?

Stauffacher. Hned utekli po vykonaném skutku,

po pěti různých prchli silnicích,
se rozešli, by víc se neshledali –
kdes v horách bloudí prý vévoda Jan.

Walter Fürst. Tak zločin ovoce jim nepřináší!

Msta neplodná jest! Pouze sama sobě
je strašnou krmí, její požitek

jest vražda, jejím nasycením děs.

Stauffacher. Ni zisku vrahům zločin nepřinese,

My ale čistou rukou trháme

krvavé hrůzy požehnaný plod.

My zbaveni jsme velikého strachu:

Pad svobody největší nepřítel

a jak jde zvěst, prý z Habsburského domu

na jiný kmen se žezlo dostane;

chce volnost volby zachovat si říš.

Walter Fürst a Mnozí. Cos slyšel jste?

Stauffacher. Prý hrabě z Luxenburku

juž označen je velkým počtem hlasů.

Walter Fürst. Nám blaze, k říši že jsme drželi,

teď doufati snad lze nám v spravedlnost!

Stauffacher. Pán nový potřebí má statných přátel;

před pomstou Rakous chrání ti nás bude.

(Venkované se objímají).

Vejde kostelník s říšským poslem.

Kostelník. Ctné hlavy země pospolu zde zříte.

Rösselmann a mnozí. Co sběhlo se?

Kostelník. List přines říšský posel.

Všickni (*k Walteru Fürstovi*). Rozlomte, čtěte!

Walter Fürst (*čte*). „Skromným mužům všem,

tož v Uri, Schwyzu, v Unterwaldenu,

královna Alžběta vše dobro, milost

svou vzkazuje.“

Mnohé hlasy. Co chce? jeť konec vlády!

Walter Fürst (*čte*): „V svém bolu velkém v žalu vdovství svého,

v něž vrhla ji smrt' pána krvavá,

vzpomíná sobě ještě královna

na starou věrnost, lásku Švýcarů.“

Melchthal. Tak nečinila nikdy v štěstí svém.

Rösselmann. Pst! Slyšte dále!

Walter Fürst (*čte*). „Tož od věrného toho lidu čeká,

že spravedlivou vzplane nevolí

ku činu toho strůjcům prokletým;

i očekává od tří těchto zemí,

že vrahům nedopřejí úkrytu,

spíš budou věrně tomu nápomocny,

by v mstitelů dlah byli vydáni;

té staré lásky, přízně pamětliví

jež dařil Rudolfův je povždy dům.“

(známky nevole mezi lidem)

Mnohé hlasy. Té lásky a té přízně!

Stauffacher. My zažili jsme přízně otcovy;

však čím se mužem chlubit od syna?

Zda potvrdil nám zápis volnosti,

jak před ním všichni naši císařové?

Zda soudil spravedlivě podle práva,

zda potlačenou chránil nevinnost?

zda ráčil aspoň posly vyslyšet,

jež v úzkosti své poslali jsme k němu?

Ni jedno z toho neučinil král

a sami kdybychom my smělou rukou

si práva nezískali, naše bída

ta byla by se jeho nedotkla.

A děkovat mu? Nezasil zde díků.

Na povýšeném místě stál, on moh

být otcem národů svých; ale jemu

se zlíbilo jen o své míti péči.

Ať pláče proň, cí statek jím jest větší.

Walter Fürst. Nad jeho pádem nechcem jásat,

ted' vzpomínat zla, jež jsme zkusili
to daleko buď od nás! Ale mstíti
smrt' krále, jenž nám dobra neprokázal,
ty stíhati, kteří nám neškodili,
nám neslušno a také se nám nezdá.
Chce láska svobodnou být obětí;
smrt výhost dává řádu nucenému!
My povinni víc ničím nejsme jemu.

Melchthal. A v jizbě své když kvílí královna

a v zármutku svém viní nebesa,
zde národ vizte strachu zbavený,
ku právě témuž nebi s díkem zřítí;
kdo slzy žít chce, musí lásku síti!

(Říšský posel odejde)

Stauffacher *(k lidu.)* A kde je Tell? Má scházet nám jen on.

jenž tvůrce naší svobody jest? Skutek
on proved nejvyšší a nejmíc trpěl.
Nuž všickni za mnou k jeho domu spějte,
zdar spasiteli všech nás provolejte!

(Všickni odejdou).

Scena 2.

Síň u Tella.

Oheň hoří na krbu. Otevřené dveře jdou do krajiny.

Hedvika, Walter a Vilém.

Hedvika. Dnes přijde otec. Děti, milé děti!

On žije, svobodný jest, jak my všichni,

a váš to otec, jenž vlast vysvobodil.

Walter. A já byl také při tom, maminko!

Mne také musí spolu jmenovat.

Šíp otcův zle můj život ohrozil

a já se nezachvěl.

Hedvika (*obejme ho*) Zas jsi mi vráce:

Já dvakrát porodila tebe, hochu!

Já dvakrát, matka, pro tě trpěla

Juž minulo to; mám vás oba, oba!

a milý otec vrátí se dnes opět!

U dveří objeví se mnich.

Vilém. Hleď, matko – zbožný bratr stojí tam,

ó jistě přišel prosit o dárek.

Hedvika Jej uveď dále, ať jej občerstvíme,

ať cítí, že v dům přišel, kde dlí radost.

(Jde do vnitř a vrátí se brzo s pohárem)

Vilém *(k mnichovi)* Dál, dobrý muži, matka pohostí vás.

Walter. Ať posilněn zas můžete jít dále.

Mnich *(plase hol se rozhlíží se strhanými tahy)*. Ó povězte, kde jsem to, v jaké zemi?

Walter. Snad zabloudil jste, že to nevíte?

Jste v Bürglen, pane, kraj ten sluje Uri,

do Schächenthalu tady cesta vede.

Mnich *(k Hedvice, která se vrací)*. Jste samotni? Jest pán váš doma teď?

Hedvika. Naň čekám právě. – Co však jest vám, muži?

tvář vaše dobré zprávy nevěstí.

– Však buďte kdokoli, jste nuzný – berte!

(podává mu pohár)

Mnich. Jak spráhlá hrud' po občerstvení touží,

nic nepřijmu pokud mi neslíbíte –

Hedvika. Mých šatů netkněte se, dále stůjte,

ni o krok blíže, mám-li slyšet vás.

Mnich. U ohně toho, jenž ptá pohostinně,

vašich dítek drahé hlavy, kterou

objímám – *(chopí se dětí)*

Hedvika. Zpět! Co chcete člověče?

Pryč od mých dětí! – Však vy nejste mnich,

ó nejste, v tom hávu bydlí mír;

však v tazích vašich mír ten nebydlí.

Mnich. Jsem nejbídnější ze všech smrtelníků.

Hedvika Ku srdci mocně mluví neštěstí:

však pohled váš mi těžce svírá hrud'.

Walter (*vyskočí*). Maminko, otec! (*vyběhne*)

Hedvika. Bože! (*chce za ním, chvěje se však a zadrží se*)

Vilém (*běží za ním*). Tatínek!

Walter (*venku*) Tak zde jsi opět!

Vilém (*venku*). Otče, drahý otče!

Tell (*venku*). Zde opět jsem – leč kde jest vaše matka? (*vstoupí*)

Walter. Zde stojí u dveří, dál nemůže;

tak leknutím i radostí se třese.

Tell. Ó Hedviko! Ó matko dětí mých!

Bůh pomoh – tyran víc nás nerozloučil

Hedvika (*na jeho šíji*). Co úzkosti jsem pro tě vytrpěla!

(*Mnich stává se pozorným.*)

Tell. Tu zapomeň a radosti jen žij!

Zde opět jsem! Ach, ano to má chýš!

Zde opět na svém stojím vlastnictví!

Vilém. Však otče, kde jsi zapomněl svůj luk?

Jej nevidím.

Tell. Ten neuvidíš víc,

na místě svatém jsem jej zavěsil,

ten nebude již honbě sloužiti.

Hedvika. Ó Telli, Telli! (*ustoupí a pustí jeho ruku*).

Tell. Co tě děsí, ženo?

Hedvika. Jak – jak se vracíš – mohu tuto ruku,

jak jindy chopit – tato ruka – Bože!

Tell (*srdečně a s odvahou*). Vás bránila a zachránila vlast,

ji směle mohu zvednout k nebesům.

(*Mnich se rychle pohne: Tell jej spatří*)

Kdo je ten bratr?

Hedvika. Já jsem zapomněla!

Ty promluv s ním, mně na blízkou mu děsno.

Mnich (*přistoupí bliž*). Jste vy ten Tell, jímž padl zemský fojt?

Tell. To jsem, s tím žádnému se netajím.

Mnich. Vy Tell jste! Ach, to věru boží ruka pod vaši střechu přivedla mne sem.

Tell (*měří jej pohledem*). Vy nejste mnich, kdo jste?

Mnich. Vy zabil jste

zemského fojta, jenž vám ublížil;

i já jsem zabil svého nepřítele,
jenž právo mé mi popíral,
on váš byl jako můj – já zem též osvobodil.

Tell (*couvne*). Vy jste? – Ó hrůzo, děti, odtud pryč!

Jdi milá choti! Jděte! – Nešťastníku, vy že jste –

Hedvika. Bože, kdo jest?

Tell. Neptej se!

Pryč odsud, děti slyšeti to nesmí.
Jdi z domu. – Odsud daleko. – Ty nesmíš
pod jednou střechou s tímto prodlévati.

Hedvika. Ó běda, co to? pojd'te! (*odejde s dětmi*).

Tell (*k mnichovi*). Rakouský

jste vévoda, jenž zabil císaře;
vy pána svého zabil jste a ujce.

Jan Parricida. Byl lupič mého dědictví.

Tell. Váš strýc,
váš císař byl! A vás zem ještě nese?
Vám ještě slunce může svítiti?

Parricida. Mne slyšte, Telli, dřív –

Tell. Ty mokvající
jak otce krví tak i císaře,

smíš domu toho na čistý práh vstoupit‘.

Ty’ dobrým lidem odvážíš se tvář

svou ukázat a žádat hostinnost?

Parricida. U vás jsem doufal dojít milosrdí; na nepříteli rovněž jste se pomstil.

Tell. Smíš ctižádosti vina krvavou

plést s obranou, k níž otec dohnán byl?

Což bránil’ s drahou hlavu dítek svých?

či krbu posvátnost? To nejstrašnější

zda chtěl jsi odvrátiti od svých drahých?

– Své ruce čisté k nebi pozvedám,

tě proklínám i čin tvůj. – Já jen mstil

tu svatou přírodu, již prznil’ s ty –

Nic s tebou nemám, nebo ty jsi vraždil,

kde já jen bránil svoje nejdražší.

Parricida. Vy zapuzujete mně v zoufalství?

Tell. Mne hrůza jímá, když jen mluvím s tebou.

Pryč, kráčeť dál svou poutí strašlivou!

chýš čistou nech, kde bydlí nevinnost!

Parricida (*obráť se k odchodu*). Tož nemohu, tož nechci déle žiti!

Tell. A přec mi tebe líto! – Bože v nebi!

Tak mlád, z takého šlechtického rodu,

vnuk Rudolfův, jenž můj byl pán a císař,
na prahu mém, jenž chudobný jsem muž, –
vrah na útěku v pláči, zoufalý –

(zastře si tvář)

Parricida. O plakat můžete-li, pak vám líto

bud' mého losu, neb jest strašlivý,
já kníže byl – já mohl šťastný býti,
jen zkrotit nedočkavost touhy své!

Mé srdce rvala závist. Leopolda
jsem strýce svého viděl šťastné mládí,
ctí věnčené a zemí obdařené,
a sebe, jenž jsem stejně stár jak on,
v otrocké nezletnosti spoutaného. –

Tell. Ó nešťastný! Znal dobře tě tvůj strýc,

že upíral ti země a jich lid.

Ty divokým svým skutkem šíleným
oprávnil's strašně moudrý jeho soud.

Kde viny krvavé máš soudruhy?

Parricida. Kam duchové je pomsty zahnali;

od činu více jsem jich nespátřil.

Tell. A víš-li, že jsi kletbou stíhán, žes

zakázán druhům, soku vydán v plen?

Parricida. Tož cestám veřejným se vyhýbám;

na dveře chat se bojím zaklepat –

ku pustinám se obrací můj krok;

sám postrach sobě, bloudím v horách kol,

a hrůzou prchám v dálku před sebou,

zdroj děsný obraz můj když ukáže mi.

Ó cítíte-li soucit, lidskost v hrudi –

(klesne před ním)

Tell *(odvracen)*. Ó vstaňte! vstaňte!

Parricida. Ne, ruku pomocnou mi dejte dřív!

Tell. Vám pomoci? Lze pomáhati hříchu?

Však vstaňte – co jste proved strašlivého –

jste člověk přec – I já jsem člověkem;

Od Tella nikdo nejdi bez útěchy,

co mohu, pro vás učiním.

Parricida *(vyskočí a chopí se jeho ruky prudce)*. O Telli!

Před zoufalstvím mou duši zachráníte.

Tell. Mou ruku pusťte. – Vy musíte odsud,

zde nemůžete dlíti nepoznán,

a poznán nenajdete ochrany.

Kde chcete klidu najít?

Parricida. Ach, což já vím!

Tell. Nuž slyšte, Bůh co vnuk mi. Musíte

do Vlach, v svatého Petra město jiti,

tam vrhnete se k nohám papeže,

svůj vyznáte hřích, spasíte svou duši.

Parricida. A papež mstiteli mne nevydá?

Tell. Co učiní, to vemte od Boha.

Parricida. Jak přijdu v tuto neznámou mi zem?

Já cesty neznám, já se neodvážím,

krok přidružení k druhým poutníkům.

Tell. Chci cestu popsati vám, dejte pozor!

Výš půjdete, vždy proti zdroji Reussy,

jež s hor se kácí během divokým –

Parricida (*polekán*) Jak Reussu uzřím? Tekla při mém činu.

Tell. Po kraji strží cesta vede, kříže

ji značí, na památku vztýčené těch,

které pohřbila tam lavina.

Parricida. Já nelekám se hrůzy přírodní,

když divou muku zkrotím srdce svého.

Tell. Před každým křížem klesněte a kajte

slz horkých zdrojem těžkou vinu svou –
A projdete-li cestou hrůzy zdráv,
když hora se své šíje lednaté
vás nepřekvapí svojí vánicí,
vy k mostu přijdete, kde vír se práší.
Most přenese-li klidně ten váš hřích
a nezhroutí se rázem pod vámi,
uzříte černou, bránu skalnatou.–
dne neviděla – touto projdete,
ta v plesů veselý vás svede dol, –
však rychlým krokem vy musíte dále;
kde bydlí mír, vám trvat nemožno.

Parricida. Ó Rudolfe! Ó královský můj děde!

tak vrací se tvůj vnuk v tvé říše území!

Tell. Tak ustavičně k výši půjdete

na Gottharda, ku věčným jezerům,

jež nebeskými proudy sebe plní.

Tam s– bohem dáte zemi německé

a čilým během jiná řeka svede

vás v Itálie požehnanou zem.

(Slyšeti melodii alpského rohu na četné rohy.)

Já slyším hlasy, jděte-!

Hedvika (*vstoupí*). Kde jsi, Telli, můj otec přichází a v průvodu soudruzi všickni –

Parricida (*zahalí se*) Běda mi, u šťastných déle nesmím prodlévati.

Tell. Jdi, milá choti, občerstvi jej, hojně

jej obďař, cesta jeho daleká

a na ní nenajde on noclehu.

Spěš, přicházejí.

Hedvika Kdo to?

Tell. Nebádej!

A jde-li kolem, odvrát' svoje oči

by neviděly, kterou půjde cestou!

Parricida rychlým pohybem se blíží k Tellovi, tento však mu kyne rukou a odejde. Sotva oba různým směrem odešli, promění se jeviště a lze viděti v

poslední scéně

celé horské údolí před Tellovým obydlím i výšiny, které je okbloupují, plny venkovanů, kteří tvoří skupinu. Jiní přicházejí po srazné lávce přes Schachen v průvodu. Walter Fürst s oběma hochy, Melchthal, Stauffacher postoupí v popředí; jiní tlačí se za nimi. Jak Tell vystoupí, je všemi s jásotem hlasným uvítán.

Všickni. Ať žije střelec Telli Náš ochrance!

Mezi tím co se nejpřednější k Tellovi hrnou a jej objímají, objeví se v pozadí **Rudenz** a **Berta**; on objímá venkovany, ona Hedviku. Hudba s hor provází tuto tichou scenu. Když skončí, vstoupí Berta mezi lid.

Berta. V svůj spolek, krajané a soudruzi!

mne přijměte, mne první přeš'astnou,

jež našla štít v té zemi volnosti.

Své právo kladu v statnou vaší dlaň,

jak občánku zda chrániti mne chcete?

Venkované. Chcem krví to i statky svými!

Berta. Nuž!

Tak pravici svou dávám junu tomu,

měj volnou Švýcarku ten volný muž!

Rudenz. A volnost dám všem sluhům svého domu.